



T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEK EBEVEYNLİ AİLELERİ GÜÇLENDİRME PROGRAMININ
DEZAVANTAJLI EBEVEYNLER ÜZERİNDEKİ
ETKİLİLİĞİNİN BELİRLENMESİ

ÖMER DOĞAN
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. İlkay Doğan TAŞ

KIRIKKALE – 2024



T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEK EBEVEYNLİ AİLELERİ GÜÇLENDİRME PROGRAMININ
DEZAVANTAJLI EBEVEYNLER ÜZERİNDEKİ
ETKİLİLİĞİNİN BELİRLENMESİ

ÖMER DOĞAN
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. İlkay Doğan TAŞ

KIRIKKALE – 2024

ÖMER DOĞAN tarafından hazırlanan ‘TEK EBEVEYNLİ AİLELERİ GÜÇLENDİRME PROGRAMININ DEZAVANTAJLI EBEVEYNLER ÜZERİNDEKİ ETKİLİLİĞİNİN BELİRLENMESİ’ adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. İlkay Doğan TAŞ

Eğitim Programları ve Öğretim, Kırıkkale Üniversitesi

İmza.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~.

Başkan : Prof. Dr. Hasan ATAK

Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

İmza.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~.

Üye : Prof. Dr. Oktay AKBAŞ

Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

İmza.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~.

Tez Savunma Tarihi: 03 / 01 / 2024 Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

ÖMER DOĞAN

OCAK 2024

ÖZET

TEK EBEVEYNLİ AİLELERİ GÜÇLENDİRME PROGRAMININ DEZAVANTAJLI EBEVEYNLER ÜZERİNDEKİ ETKİLİLİĞİNİN BELİRLENMESİ

Kırıkkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. İlkay Doğan TAŞ

Ocak 2024, 81 Sayfa

Günümüzde tek ebeveynli aile yapısı gerek ülkemizde gerekse dünyada giderek yaygınlaşmaktadır. Çekirdek aile yâda geniş aile gibi geleneksel aile yapıları yerini tek ebeveynli aile yapısına bırakmaktadır. Bu değişim ile birlikte aileler çeşitli uyum sorunları ile karşılaşmaktadır. Ailelerin karşılaştıkları sorunlar kimi zaman ailelerin ebeveynlik becerilerinin zayıflamasına neden olmaktadır. Bu durumun farkında olarak bu ailelerin ihtiyaçlarına yönelik yeni politikalar geliştirilmesi oldukça önem taşımaktadır. Bu araştırma Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı'nın tek ebeveynli ailelerde ebeveyn çocuk ilişkisi ve ebeveyn üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada tek grup öntest sontest desen kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Kırıkkale ilindeki tek ebeveynli aileler oluşturmaktadır. Çalışmanın örnekleme ise 30 gönüllü ebeveynden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı kapsamında hazırlanmış olan 11 oturumluk ebeveyn programı katılımcılara uygulanmıştır. Katılımcıları Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği ve Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği öntest-sontest olarak uygulanmıştır. Verilerin analizinde, tekrarlı (öntest-sontest) ölçümler arasında anlamlı bir farkın olup olmadığının belirlenmesi amacıyla ilişkili örneklem t-Testinden yararlanılmıştır. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen ilişkili örneklem t-testi sonuçlarına göre katılımcıların hem Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği hem de Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği öntest-sontest puanları arasında sontest lehine anlamlı bir fark görülmektedir. Bu durum katılımcılara uygulanan programın ebeveyn ve çocuk arasındaki sıcaklık, ilgi ve duyarlılığı artırdığı çatışma, cezalandırma ve olumsuz duyguyu azalttığını ve ebeveynleri öz-yeterlilik, öz-etkililik, öz-yönetim ve kişisel belirleyiciler noktasında olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.

Anahtar kelime: Ebeveynlik, ebeveyn programı, aile, dezavantajlı aile.

ABSTRACT

DETERMINATION OF THE EFFECTIVENESS OF THE SINGLE-PARENT FAMILIES STRENGTHEN PROGRAM ON DISADVANTAGED PARENTS

Kırıkkale University

Institute of Social Sciences

Department of Curriculum and Instruction, Master Thesis

Advisor: Assoc. Prof. Dr. İlkey Doğan TAŞ

January 2024, 81 Page

Nowadays, the single-parent family structure is becoming increasingly common both in our country and in the world. Traditional family structures such as the nuclear family or extended family are being replaced by the single-parent family structure. With this change, families face various adaptation problems. The problems faced by families sometimes cause their parenting skills to weaken. Being aware of this situation, it is very important to develop new policies for the needs of these families. This research aimed to determine the effect of the Single-Parent Families Strengthening Program on the parent-child relationship and parents in single-parent families. A single group pretest posttest design was used in the study. The population of the research consists of single-parent families in Kırıkkale province. The sample of the study consists of 30 volunteer parents. Within the scope of the research, a 11-session parenting program prepared within the scope of the Single-Parent Families Strengthening Program was applied to the participants. The Parent Child Relationship Scale and the Self as a Parent Scale were administered to the participants as pretest and posttest. In the analysis of the data, the related samples t-Test was used to determine whether there was a significant difference between repeated (pretest-posttest) measurements. According to the results of the related samples t-test conducted within the scope of the research, there is a significant difference in favor of the posttest between the pretest-posttest scores of the participants on both the Parent Child Relationship Scale and the Self as a Parent Scale. This shows that the program applied to the participants increased the warmth, interest and sensitivity between the parent and the child, reduced conflict, punishment and negative emotions, and positively affected the parents in terms of self-efficacy, self-efficacy, self-management and personal determinants.

Keywords: Parenting, parenting program, family, disadvantaged family.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans sürecimde bilgi ve tecrübeleri ile bana yol gösteren, destek ve emeklerini esirgemeyen tez danışmanım saygıdeğer hocam Doç. Dr. İlkay Doğan TAŞ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez konusunu olan eğitim programının oluşturulmasına katkı sağlayan Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Programı ve Öğretim Anabilim Dalı Öğretim üyeleri değerli hocalarım Prof. Dr. Oktay AKBAŞ, Prof. Dr. Hasan ATAĞ, Prof. Dr. Nuray TAŞTAN'a

Kırıkkale Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünde Müdür Yardımcısı olarak görev yapan Eğitim Uzmanı Selami Kaynakhan'a Hayat Boyu Eğitimi Geliştirme ve Meslek Edindirme Derneğinden Dr. Psikolog Muradiye ORAL ve Klinik Psikolog Ayşegül DAĞDEVİREN'e Ankara Rehberlik Yenimahalle Rehberlik Araştırma Merkezinde görev yapan Semra APAKKAN EŞ, Sibel VEZİZ BAŞKARA, Herdemtaze Şehmuz DİNİZ, Yahya ÜNALDI ve Ayhan TURA'ya çok teşekkür ederim.

Tezimi oluşturma aşamasında önerdiği kaynaklar bana destek olan Uzman Aile Danışmanı ve Eğitimcisi Sahra RAYANA'ya, eğitimlerin verilmesine katkı olan Kırıkkale Aile Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü çalışanlarına, yapılan anketlerin değerlendirmesinde katkısını esirgemeyen Ölçme Değerlendirme ve Sosyal Hizmet Uzmanı Ali DURAN'a ve tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen her zaman yanımda olan sevgili aileme,

Ve sabrı, ilgisi ile süreçteki tüm zorlukları göğüslememi sağlayan ve desteğini hiç esirgemeyen ve varlığı ile en büyük motivasyonum olan değerli eşim Fatma BAHADIR DOĞAN a en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖMER DOĞAN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Aile Kavramı	1
1.2. Aile Türleri	2
1.2.1. Tek Ebeveynli Aileler.....	3
1.2.1.1. Tek ebeveynliğin bireylere etkileri ve yapılmış çalışmalar.....	4
1.3. Aileyi Açıklayan Başlıca Yaklaşımlar.....	8
1.3.1. Sembolik etkileşim kuramı	8
1.3.2. Yapısal işlevci kuram	9
1.3.3. Ekolojik kuram	10
1.4. Ebeveyn Çocuk İlişisini Açıklayan Başlıca Yaklaşımlar	12
1.4.1. Bağlanma Kuramı	12
1.4.2. Ebeveynlik stilleri	14
1.5. Aile Eğitimleri	16
1.5.1. Aile Eğitimleri ile İlgili Araştırmalar	17
1.5.2. Türkiye'deki Aile Eğitimi Programları	22
2. PROBLEM DURUMU	27
2.1. Araştırmanın Amacı.....	28
2.2. Araştırmanın Önemi	28
2.3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	29
2.4. Tanımlar.....	29
3. YÖNTEM	31
3.1. Çalışma Grubu	31
3.2. Verilerin Toplanması ve Analizi	33
3.2.1. Demografik Ön Bilgi Formu	33

3.2.2. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği (EÇÖ).....	33
3.2.3. Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği (EOB).....	34
3.3. Uygulama: Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı	35
3.3.1. Programın Yapısı	35
3.3.2. Programda Yer Alan Değerler ve Yetkinlikler	36
3.3.3. Programın Dayandığı Temel İlkeler	36
3.3.4. Eğitim Programını Uygulama Prensipleri	37
3.3.5. Bilgilendirme ve Öğrenme Süreci	37
3.3.6. Oturum Başlıkları ve İçerikleri	38
3.3.7. Eğitim Programı Akışı.....	40
3.4. Uygulama.....	41
4. BULGULAR.....	43
4.1. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği Olumlu Ebeveyn Çocuk İlişkisi Alt Boyutu Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması	45
4.2. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği Olumsuz Ebeveyn Çocuk İlişkisi Alt Boyutu Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması.....	46
4.3. Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması	47
5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	49
6. ÖNERİLER	55
KAYNAKLAR	57
EKLER.....	67
EK-1. KATILIM ÖNCESİ BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ FORMU.....	67
EK-2. ETİK KURUL İZİN BELGESİ	69
EK-3. KATILIMCI DEMOGRAFİK ÖN BİLGİ FORMU	70
EK-4. EBEVEYN ÇOCUK İLİŞKİSİ ÖLÇEĞİ	72
EK-5. EBEVEYN OLARAK BEN ÖLÇEĞİ.....	73
EK-6. TEK EBEVEYNLİ AİLELERİ GÜÇLENDİRME PROGRAMI ÖRNEK OTURUMLAR	74

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	32
Tablo 4.1. Katılımcıların Cinsiyet, Ebeveyn Statüsü ve Almakta Oldukları Yardıma Dair Betimsel Değerler	43
Tablo 4.2. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Dair Betimsel Değerler.....	43
Tablo 4.3. Katılımcıların Ekonomik Kaynaklarına Dair Betimsel Değerler.....	44
Tablo 4.4. Katılımcıların Ebeveyn Çocuk İlişkisi ve Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği Öntest Puanlarına İlişkin Normallik Testi Sonuçları	44
Tablo 4.5. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği Olumlu Ebeveyn Çocuk İlişkisi Alt Boyutu Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması	45
Tablo 4.6. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği Olumsuz Ebeveyn Çocuk İlişkisi Alt Boyutu Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması	46
Tablo 4.7. Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması	47

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1. Ekolojik Modelde Sistemler Arası İlişkiler (Kayar, 2021).....	11
Şekil 1.2. Ebeveynlik Stilleri	14
Şekil 4.1. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği Olumlu Ebeveyn Çocuk İlişkisi Alt Boyutu Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması	45
Şekil 4.2. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği Olumsuz Ebeveyn Çocuk İlişkisi Alt Boyutu Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması	46
Şekil 4.3. Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması	47



KISALTMALAR LİSTESİ

EÇİO: Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği

EOB: Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği

TEAGP: Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı



1. GİRİŞ

1.1. Aile Kavramı

Aile, toplumun en temel birimlerinden biri olarak kabul edilir. Tarih, psikoloji, eğitim, sosyal hizmet ve sosyoloji gibi pek çok alanın ortak çalışma konusu olan aile kavramı sözlük tanımının yanı sıra kuramcılar tarafından çok farklı yönleri ile ele alınmış ve tanımlanmıştır. Birinci yaklaşıma göre, aile, kan bağı veya evlilik bağı ile birbirine bağlanan ve birlikte yaşayan bireylerden oluşan bir birlikteliktir (Tekin-Epik, Çiçek ve Altay, 2016). Bu tanımlamaya göre, aile bireyleri arasındaki biyolojik veya evlilik ilişkileri üzerine kurulu bir yapıdır. Aile kavramının alışlagelmiş en basit tanımı; ebeveyn ve çocuklardan oluşan en küçük topluluk birimidir. Ailenin tanımı sözlükte ‘evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik; ev, familya’ olarak yer almaktadır (TDK, 2023).

Diğer bir yaklaşıma göre ise, aile sadece kan bağı veya evlilik bağı ile sınırlı kalmamaktadır. Bu yaklaşıma göre, aile, bir arada yaşayan ve birbirlerine duygusal, maddi ve sosyal destek sağlayan bireylerin oluşturduğu bir yapıdır (Demirbilek, 2015; Kır, 2011). Bu tanımlama aile kavramını daha geniş bir anlamda ele almakta ve aile birlikteliğinin dayandığı duygusal bağlara dikkat çekmektedir.

Bayer (2013, s.102) aileyi ‘...bireyin dünyaya geldiği andan itibaren içinde yer aldığı, ona yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli bakım ve desteğin sunulduğu sosyal bir ortamdır’ şeklinde tanımlarken pek çok aile kuramcısının ‘yakın olan başka biriyle yaşayan ve bir mekanı paylaşan, iki veya daha fazla bireyleri içeren, bazı duygusal bağların kurulduğu, birbiriyle ilgili sosyal durumlar, roller ve görevlerin üstlenildiği, sevgi, ait olma duygularının paylaşıldığı yapı’ ortak görüşüne sahip oldukları aktarılmaktadır (Allender ve Spradley 2005’den akt. Hallaç ve Öz, 2014). Bu tanımların yanı sıra aile kavramı literatürde farklı ifadelerle sıkça ele alınmaktadır.

Aile, bireyin anne karnında henüz hayata yeni tutunmaya başlamasıyla birlikte var olan, bireyin yaşamının her aşamasında etkisini ve izini sürdüren sosyal bir olgudur

(Erbaş, 2022). Aile; toplumsal yaşamın sürekliliğini sağlamak için değer ve davranış kalıplarının bireylere aktarıldığı, toplumun farklı katmanlarında yer alacak bireylerin ilk informal davranış ve bilgi kaynağını oluşturan, sosyo-kültürel, sosyo-demografik ve hukuki özellikleri bakımından toplumun en önemli analiz birimlerinden biridir (Aktaş, 2015).

Genç (2019, s.8)'e göre aile, 'toplumun en küçük birimi olan, insanın gelişiminde önemli bir yeri olan, bireylerin psiko-sosyal ve beden sağlığı için gerekli korunma, sevgi, şefkat ve bakım bulabildikleri en doğal ortam' iken Yapıcı (2010) aileyi 'yaygın bir eğitim kurumu' olarak tanımlamaktadır.

Sonuç olarak, aile kavramı araştırmacılar ve kuramcılar tarafından farklı şekillerde tanımlanmış olsa da, genellikle birlikte yaşayan ve birbirine bağlı bireylerden oluşan bir yapı olarak kabul edilmektedir. Bu yapı hem biyolojik hem de duygusal bağlar üzerine kurulu bir birlikteliği ifade etmektedir. Farklı kuramcılar tarafından farklı perspektiflerden yapılan aile tanımı farklı anlayışlar sunsa da tüm yaklaşımların ortak yanı ailenin genel olarak bireyler arasındaki bağları ve ilişkileri içeren bir grup olarak kabul edildiği yönündedir.

1.2. Aile Türleri

Aile, toplumların sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel özellikleri dikkate alınarak farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır (Eraslan, 2020). Sosyal, ekonomik, psikolojik ve biyolojik birçok faktörün ortak etkisi ile yapılandırılan aile kurumu gerek yapı gerek işlev yönünden içinde bulunulan zamandan etkilenmekte; değişim ve dönüşüme uğramaktadır (Aydiner Boylu ve ztop, 2013). Bu değişimin en büyük örneklerinden biri geniş ailelerden çekirdek ailelere geçiş kabul edilebilir. Sanayileşme, tarımda makine kullanımı, işsizlik, nüfus değişimleri, eğitim ve iş olanaklarındaki değişmeler gibi faktörlerin büyük rol oynadığı bu dönüşüm aile yapılarındaki değişimin son durağı olmamıştır. Geniş aileden çekirdek aileye doğru ilerleyen değişim ve dönüşüm çekirdek aileden de yeni aile yapılarına doğru devam etmektedir (apcıoğlu, 2018). Günümüzde ise geniş ve çekirdek ailelerin dışında tek ebeveynli aile ve çocuksuz aile türleri de yaygın olarak görülen aile türlerindedir.

Geniş aileler; farklı kuşaktaki bireylerin aynı hanede yaşadığı, yaş sıralamasına göre hiyerarşik bir yapılanmanın söz konusu olduğu aile türüdür (Erbaş,

2022). Geniş aile, Türkiye'nin geleneksel aile yapısı içinde önemli yer tutan bir türdür. Genelde ataerkil düzenin hâkim olduğu geniş ailelerde geleneklere bağlılık, rollerin keskin dağılımı söz konusudur. Bu ailelerde ebeveynlerin çocukların bakımından sorumlu olduğu, kadının evdeki işlerin sorumluluğunu üstlendiği ve erkeğin de geçim sorumluluğunu üstlendiği belirtilmektedir (Talay, 2022).

Çekirdek aileler; anne, baba ve çocuklardan oluşan aileyi ifade etmektedir. Sanayi devrimi sonrasında modern aile yapısı olarak görülmeye başlanan çekirdek aileler gelişmekte olan toplumlar için de ideal bir aile modelini oluşturmaktadır (Talay, 2022). Genç (2019) Türkiye'de de yaygın olan çekirdek aile yapısını bağlantılı çekirdek aile olarak tanımlamaktadır. Bağlantılı çekirdek aile yine aynı birlikte yaşayan eş ve çocuklardan oluşur ancak bu ailelerde köken aileler ve akrabalar ile yoğun ilişki sürmektedir. Genç (2019) bu durumun nedeninin sanayi devriminin getirdiği evirilmeyi, tarımın yaygın olduğu ülkelerde henüz tamamlayamamasının ve dönüşümü tam olarak gerçekleştirememesinin olduğunu ifade etmektedir.

Çocuksuz aileler; bu aile tipi çocuğu olmayan evli çiftlerden oluşan aileleri ifade etmektedir. Bu aileler çocuk sahibi olmayı tercih etmeyebilir ya da çeşitli sebeplerle çocuk sahibi olamıyor olabilirler. Bunun sebeplerden bazıları çocuk sahibi olmanın verdiği güçlük, çocuk sahibi olmak için psikolojik olarak hazır olmama veya biyolojik engeller olabilmektedir (Steel ve Kidd, 2001'den akt. Erbaş, 2022).

1.2.1. Tek Ebeveynli Aileler

Tek ebeveynli aileler; hane reisinin yalnızca kadın ya da yalnızca erkek olduğu haneleri ifade etmektedir (Güneş, 2011). Tek ebeveynli aileler çekirdek aile yapısından sonraki aile yapılarından biridir. Son yıllarda tek ebeveynli aile sayısı giderek artmaktadır (Kalaycı, 2011). TÜİK (2023) verilerine göre 2014 yılında toplam hane halkı içindeki tek ebeveynli aile oranı % 7.6 iken 2022 yılında yüzde 35,53'lük bir artışla % 10.3'e yükselmiştir. Bu oranı oluşturan tek ebeveynli ailelerden baba ve çocuktan oluşan aileler % 2.3'lük bir paya sahipken anne ve çocuklardan oluşan aileler ise % 8'lik paya sahiptir. Bu da ülkemizdeki tek ebeveynli ailelerde ebeveyn cinsiyetine göre büyük farklar olduğunu göstermektedir. Türkiye'de ve birçok ülkede çocukların velayetinin anneye verilmesi tek ebeveynli aileler arasında anne ve çocuktan oluşan ailelerin sayıca fazla olmasına yol açmaktadır (Atila-Demir ve Genç-Çelebi, 2017).

Tek ebeveynli ailelere yol açan en büyük faktörlerin başında ölüm ve boşanma gelmektedir. TÜİK (2023) verilerine göre babası ölmüş çocuk sayısının 266 bin 532, annesi ölmüş çocuk sayısının ise 81 bin 420 olduğu bildirilmiştir. Ölüm çoğu zaman beklenmedik şekilde meydana gelen doğal bir süreçtir ve ailelerin ölümden etkilenme oranlarında sosyo-ekonomik düzey önemli rol oynamaktadır. Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin ölüm karşısında daha kırılgan oldukları ve özellikle erken yaştaki ebeveynin ölümünün ailede parçalanmalar başta olmak üzere pek çok soruna yol açtığı ifade edilmektedir (Yusufoğlu ve Kızmaz, 2015).

2022 yılında kesinleşen boşanma davaları sonucunda 180 bin 954 çift boşanırken 180 bin 592 çocuğun boşanmalardan etkilendiği belirtilmektedir (TÜİK, 2023). Yaşamdaki önemli bir stres etkeni olan boşanma, aile bireylerinin zihinsel ve fiziksel sağlığı üzerinde potansiyel olarak güçlü olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Boşanmış çiftlerin ikamet, ekonomik durum, sosyal ağ ve rol talepleri değişiklikleri bireylerin büyük çoğunluğunun fiziksel ve ruhsal sağlığının bozulmasına yol açmaktadır (Damota, 2019).

Tek ebeveynli aile, ebeveynlerinden birinin ölümü, terk etme ya da boşanma sonrasında ortaya çıkabileceği gibi evlenmeden çocuk sahibi olma isteği sonucunda da ortaya çıkabilmektedir. Günümüzde giderek yaygınlaşan evlat edinme ve koruyucu ailelik uygulamaları da tek ebeveynli aile sayısının artmasına katkı sağlamaktadır.

1.2.1.1. Tek ebeveynliğin bireylere etkileri ve yapılmış çalışmalar

Çekirdek aile ya da geniş aile gibi geleneksel aile yapılarının yerini tek ebeveynli aile yapısına bırakmasıyla tek ebeveynli aile yapısı gerek ülkemizde gerekse dünyada giderek yaygınlaşmaktadır. Bu değişim aileler için çeşitli zorlukları da beraberinde getirmektedir. Çocuğuna ya da çocuklarına tek başına bakım veren birçok tek ebeveyn toplum tarafından onaylanmama tepkisiyle de karşı karşıya kalmaktadır. Bu ailelere ve ebeveynlere ilişkin daha önceden sıkça kullanılan, “terk edilmiş kadın”, “babasız aileler” ve “dağılmış aileler” gibi daha yargı yüklü terimlerin kullanımı günden güne azalmaktadır (Atila-Demir ve Genç-Çelebi, 2017). Zorluklardan biri reddedilmeye ya da yargılanmaya maruz kalmak olsa da elbette zorluklar bundan çok daha fazlasıdır. Tek ebeveynli aile olmanın getirdiği güçlükler arasında açık olmayan ve tanımlanmamış rol ve sınırlar, çocuklarda başarısızlık, kimlik karmaşası, yine çocuklarda karşı cinsle ilişki kurmada güçlük, düşük ekonomik seviye ve depresyon

ve olumsuz duygularla baş etme durumunda kalma sayılabilir (Gladding, 2012 akt. Aydıner Boylu ve Öztop, 2013).

Tek ebeveynli ailelerin en yaygın sorunlarından biri zaman ve enerji yönetimi ile ilgilidir. Ebeveyn, çocuğunun ihtiyaçlarını karşılamak, onunla vakit geçirmek, okul ve diğer aktivitelere katılmak, işte çalışmak, ev içi sorumlulukları üstlenmek gibi birçok görevi tek başına üstlenmek zorundadır. Bu da zaman ve enerji açısından büyük bir yük getirebilmekte, ebeveynin çocuğa ayırdığı zamanı azaltabilmektedir (Weinraub ve Wolf, 1983; Afyonoğlu, Bayyar, Kesen ve Morgül, 2021). Ebeveynin tek başına çocuğa yönelik ilgi ve destek sağlaması, çocuğun duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasını da zorlaştırabilir. Ayrıca, çocuklar, ebeveynin ilgi ve zamanını diğer işlerle paylaşmak zorunda olduğunda, kendilerini yalnız ve ihmal edilmiş hissedebilirler. Bu zorlanma ebeveynin tükenmesi ya da çocuğu ihmal edilmesi ile sonuçlanabilecek kadar ciddi sonuçlar doğurabilmektedir.

Maddi zorluklar da tek ebeveynli ailelerin karşılaşılabileceği sorunlardan biridir (Aydıner Boylu ve Öztop, 2013). Sadece tek bir gelir kaynağına sahip olmak, ailenin mali durumunu olumsuz etkileyebilmektedir (Güngör, 2023). Ebeveynler, çocuğunun ihtiyaçlarını karşılamak için sık sık ek işler yapmak ya da daha fazla çalışmak zorunda kalabilmektedir.

Tek ebeveynli ailelerin diğer bir sorunu da stres ve yalnızlık duyguları ile baş etmek zorunda kalmalarıdır (Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu, 2011). Çocuğa bakım veren ebeveyn, tek başına çocuğunu yetiştirmenin getirdiği sorumluluk ve baskıyı hissedebilir. Aynı zamanda, diğer ailelere kıyasla daha az sosyal destek söz konusu olmakta bu da ebeveynin daha yalnız hissetmesine neden olabilmektedir.

Görüldüğü üzere tek ebeveynli ailelerin çözüm bulması gereken birçok sorun mevcuttur. Bu sorunların çözümüne ilişkin öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- a) Köken aile ve yakın çevre desteği ile çocuğun bakımının paylaşılması sağlanabilir.
- b) Ebeveynin zamanını ve enerjisini daha verimli kullanabilmesi için günlük rutinleri iyi planlamak da büyük kolaylaştırıcıdır.
- c) Ebeveyn, maddi zorluklarla başa çıkabilmek için ekonomik planlamaya öncelik vermelidir. Resmî kurumlar tek ebeveynli ailelerin ekonomik

anlamda desteklenmesi için maddi yardımlara öncelik vermelidir (Atila-Demir ve Genç-Çelebi, 2017).

- d) Çocuğa ilişkin önemli gün ve olaylarda (okula başlama, hastalık, tören, kutlama) eski eş ile iş birliği ve görev paylaşımı yapılabilir.
- e) Maddi açıdan yeterli özgürlüğe sahip olan ebeveynler çocuk bakımı ya da ev işlerine destek olacak profesyonellerden yardım alarak zaman ve enerjilerini tasarruflu kullanabilirler.
- f) Sosyal çevreden uzaklaşmak yerine sosyal faaliyet ve buluşmalar yeni yaşam düzenine uygun hale getirilerek katılım sağlanmalıdır.
- g) Tek ebeveynli aile olmanın getirdiği psiko-sosyal zorlukların üstesinden gelmek amacıyla destek gruplarına dahil olunabilir, psikolojik destek alınabilir (Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu, 2011). Bu gruplar, benzer sorunlarla karşılaşan diğer tek ebeveynli ailelerin deneyimlerini ve tavsiyelerini paylaşmalarına olanak tanır. Böylece ebeveyn, daha fazla sosyal destek bulabilir ve yalnızlık hissiyle baş etmeyi öğrenebilir.

Sonuç olarak, tek ebeveynli ailelerin zorlukları ve sorunları çok çeşitlidir. Ancak, ebeveynin zaman ve enerji yönetimini iyileştirerek, maddi planlama yaparak, sosyal destek aracılığıyla yardım alarak ve çocuğun ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çözüm odaklı yaklaşımlar geliştirerek bu sorunları aşması mümkündür.

Tek ebeveynli ailelerin sayısındaki artış ve yaşadıkları zorluklar araştırmacıları da bu konuda çalışmalar yapmaya yöneltmiştir. Son yıllarda konu ile ilgili literatüre katkı sağlamış pek çok araştırmaya rastlanmaktadır.

Türkiye’de ayrılık, boşanma ya da vefat nedeniyle oluşan tek ebeveynli ailelerin aile bireyelerine etkilerinin tespit edilmesi amacıyla hedeflendiği bir çalışma yürütülmüştür. Çalışmanın bulgularına göre ekonomik sıkıntılar aileler tek ebeveynli aile olduktan sonra daha fazla hissedilmektedir. Ayrıca bulgular tek ebeveynli ailelerin sosyal hayatlarının genellikle durumdan olumsuz etkilendiğini, eşlerin ölümü durumunda ebeveynlerin çevrelerinden çok daha fazla ve çeşitli yardımlar görürken, boşanma ya da ayrılık yaşayan ebeveynlerin bu tür destekleri çok daha az aldıklarını ya da hiç alamadıklarını göstermektedir. Ayrıca çocuğun ve birlikte yaşadığı ebeveyni ile ilişkisi olumlu ve destekleyici bulurken ayrı yaşadığı ebeveyn ile arasındaki ilişkide

sorunlar görülmektedir. Çalışmanın dikkat çekici bulgularından biri de bu ailelerdeki aile üyelerinin zaman içinde tek ebeveynli aile olmaya pozitif bir yaklaşım benimsemeye başlamalarıdır (Kalaycı, 2011).

Eraslan (2020) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada ebeveyni tek ebeveynli çocuklar ve ebeveynleri evli olan çocukların bağlanma stilleri ile bu çocukların ebeveynlerinin kendi ebeveynlerine bağlanma stilleri arasındaki ilişki karşılaştırılmıştır. Bulgular ebeveyni evli olan çocukların güvenli bağlanma oranının tek ebeveynli ailelerdeki çocuklara göre daha düşük olduğunu göstermektedir. Tek ebeveynli ailelerdeki çocukların güvenli bağlanma oranları %70 güvensiz bağlanma oranları ise %30 bulunmuştur.

Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu (2011) tarafından gerçekleştirilen karma desenli bir çalışmada ise birbirinden bağımsız olarak çocukların, annelerin ve babaların, aile algıları, tek ebeveynli aile olma deneyimleri ve yaşadıkları güçlüklerle nasıl baş ettikleri niteliksel olarak incelenmiştir. Anneler tek ebeveyn oldukları ilk zamanlarda genel olarak çocuğu tek başına yetiştirmekle ilgili yoğun bir endişe yaşadıklarını ifade ederken tıpkı anneler gibi babalar da tek ebeveyn oldukları ilk dönemlerde kendilerini duygusal açıdan zayıf ve yetersiz hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu dönemde babaların kaygısı tek başlarına çocuklarını nasıl büyütecekleri ile ilgilidir. Annelerin kaygıları ekonomik olurken babaların kaygılarına bakımı konusunda kendilerini yetersiz hissetmeleri neden olmaktadır. Çocuklarda da tıpkı ebeveynlerde olduğu gibi özellikle tek ebeveynli aileye ilk geçiş sürecinde etkilenmeler görülmektedir. Tek ebeveynli oldukları ilk dönemlerde tüm çocuklar, evden ayrılan ebeveyni bir daha görememe korkusu ya da ölen ebeveyne karşı duyulan özlem nedeniyle büyük bir üzüntü, mutsuzluk ve yalnızlık içinde olduklarını belirtirken özellikle 12 yaş ve üzerindeki çocuklar, çevresindekilere ya da yakınlarına karşı eskisine göre daha hırçın ya da öfkeli olduklarını belirtmişlerdir. Tek ebeveyn olmak sosyal hayat üzerinde de önemli etkiye sahiptir. Tek ebeveyn olmak annelerin sosyal hayatlarını olumsuz etkilemektedir. Çevre ve özellikle kadınlar boşanmış ya da eşi vefat etmiş kadınları kendi eşlerine yönelik tehdit olarak algılamaktadırlar. Bu beklentilerden kendisini korumaya çalışan kadınlar sosyal hayatlarını kısıtlama eğiliminde olmaktadır. Annelerin sosyal hayatını kısıtlama nedenlerinden biri de çocuklarının da ebeveynleri bir arada yaşayan aileleri görmekten dolayı üzüntü yaşayabileceğini düşünmeleridir. Tek ebeveyn olmanın babaların sosyal hayatını olumsuz etkileme sebeplerinden biri

anneler gibi kendilerini farklı hissetmeleri ve bu sebeple anne babanın bir arada yaşadığı ailelerin bulunduğu ortamlardan kaçınmalarıdır. Babaların sosyal hayatlarını kısıtlama nedenlerinden biri de çocuklarıyla daha fazla ilgilenebilmektir.

Moilanen ve Rantakallio (1988) ise çalışmalarında tek ebeveynli, özellikle de babası olmayan ailelerin çocuklarında, tüm yaşamı boyunca psikiyatrik bozuklukların daha sık görüldüğünü belirlerken çocukluk çağında enürezisin (idrar kaçırma) en sık anne-babası boşanmış çocuklarda görüldüğünü ifade etmektedirler.

Literatür incelendiğinde daha pek çok çalışmanın tek ebeveynli aile yapısının çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini incelediği görülmektedir. Çocuklarına tek başına bakım verme sorumluluğunu alan ebeveynlerin karşılaştıkları sorunlar kimi zaman ebeveynlik becerilerinin zayıflamasına neden olmaktadır. Bu da çocuklarda öfke nöbetlerine, saldırgan davranışlara, sürekli ağlamaya (Alabay, 2020), sosyal ortamdan uzaklaşmaya, sürekli korku ve tedirginlik yaşamaya, kekeleme ve alt ıslatmaya (Er ve Bartan, 2019), üzüntüye, öfkeye, uyku sorunlarına (Özben, 2022), akademik başarıda düşüşe (Sanvictores ve Mendez, 2021), suçlu ve saldırgan davranışlar göstermeye (Hilton ve Desrochers, 2002), psikolojik sorunlar yaşamaya (Stephen ve Udisi, 2016), yalnızlık duygusuna (Bal ve Coşan, 2018), okulu bırakmaya (Borgers, Dronkers, ve Van Praag, 1996; Mueller ve Cooper, 1986) kadar pek çok probleme yol açabilmektedir. Bu durumun tek ebeveynli ailelerin ihtiyaçlarına yönelik, ebeveyni ve çocuğu güçlendirmeyi amaçlayan yeni politikalar geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

1.3. Aileyi Açıklayan Başlıca Yaklaşımlar

İnsanların karşısına çıkan her yeni şeyi anlamlandırma çabası kuramları meydana getirmektedir. Aile kuramları, karşılaşılan her yeni durumun ailenin yapısını, işlevlerini nasıl etkileyeceğini farklı bakış açıları ile inceleyen kuramların bütünü temsil etmektedir. Bu bölümde aileyi açıklayan kuramlar ve özellikleri ele alınacak ardından çalışmanın kuramsal temelini dayandırdığı ekolojik kuram açıklanacaktır.

1.3.1. Sembolik etkileşim kuramı

Sembolik etkileşim kuramı fiziksel bir çevre gibi insanların sembolde yaşadığı varsayımına dayanmaktadır. Kurama göre insan davranışları, insanların kendi eylemlerine ve diğerlerine verdiği anlamı yansıtır. Blumer'a (1962) göre bireyler

karşılıklı ilişkilerinde insanlar birbirlerinin davranışlarını önce yorumlarlar daha sonra çıkardıkları sonuçlara göre eyleme geçtiklerini ifade etmektedir (Kasapoğlu, 2011). Sembolik etkileşimcilik bu yorumlama ve çıkarım yapma sürecini inceler. Örneğin; aracı arıza yapıp yolda kalmış olan yaşlı bir kadın kendisine yardım etmek üzere yolda duran küçük bir grup genç erkeğin niyetini ve davranışlarını inceleyerek anlamaya ve yorumlamaya çalışır. Kişilere yönelik değerlendirmesi yaşlı kadını öncelikle bir yoruma ve bu yorum da bir eyleme ulaştırır. Yani yaşlı kadın kendisine yardım etmek üzere duran genç erkek grubuna karşı sıradan bir tutum belirlemez, bu tutum belirli aşamalardan sonra ortaya çıkar. Bu kuram bu yorumlama sürecini, kişilerin kendilerini başkalarının karşısında nasıl bir konuma koyduklarını incelemektedir (Kasapoğlu, 2011).

Aile perspektifinden ele alındığında bu yaklaşım, üyelerin davranışlarını aile dinamiklerini açıklamak için kullanılmaktadır (Hallaç ve Öz, 2014). Sembolik etkileşimcilik, ailenin çocuğun sosyalleşmesindeki rolüne ve çocuğun çevresiyle olan uyum arayışı sürecine katkısına dikkat çeken bir yaklaşımdır. Yaklaşımına göre insanların dünyayı temsil etmek üzere geliştirdikleri sembollerden oluşan anlam sistemi ailede kazanılmaktadır. Çünkü aile çocuğun sosyalleşme sürecinde dünyaya ve topluma ilişkin sembolleri öğreten kurumların yapı taşı olarak görülmektedir (İzci ve Mazman, 2020).

1.3.2. Yapısal işlevci kuram

Yapısal işlevci aile kuramı, ailenin temel işlevlerini ve bunların aile üyeleri tarafından nasıl yerine getirildiğini anlamaya odaklanan bir teorik yaklaşımdır. Bu kuram, aileyi bir sistem olarak ele almakta ve üyeler arasındaki ilişkilerin süreklilik, uyum ve iş birliği üzerine odaklanmaktadır.

Aileyi toplumun temeli olarak gören işlevselciler toplumdaki değişmelere bağlı olarak aile yapısında da değişmeler olduğunu kabul etmektedirler (Kasapoğlu, 2011). Yapısal işlevci kuramcılar aileyi onun toplumsal kurumlarla ilişkisi üzerinden ele almakta ve değişimi birey temelli değil orta ve makro ölçekli analizlerle toplumsal olarak değerlendirmektedirler (Gökçe, 2017). Yapıyı oluşturan elamanlar olarak; normları, adetleri ve gelenekleri değerlendirirler. Aile, okul, iş yeri ve din gibi diğer kurumlarla etkileşim halinde olup, bu kurumları beslerken diğer kurumlar da ailenin işlevselliğini desteklemektedir.

İşlevselciler ailenin toplumun diğer kısımlarıyla olan ilişkisine odaklanmakta ve ailenin toplum refahına ve mutluluğuna yaptıkları katkı ile ilgilenmektedirler (Kasapoğlu, 2011). Kuramın temelinde ailenin işlevleri, diğer sosyal sistemlerle aile arasındaki işlevsel ilişkileri ve ailenin üyelerine karşı işlevlerini odağa almaktadır.

1.3.3. Ekolojik kuram

Bronfenbrenner'ın ekolojik teorisi, bireyin gelişimini etkileyen çeşitli sistem ve ortamları anlamının önemini vurgulamaktadır. Aile bağlamında bu teori, ailenin kişinin büyüme ve gelişmesini etkileyen çok önemli bir mikrosistem olduğunu ileri sürmektedir.

Mikrosistem bireyin birinci dereceden çevresini ifade eder ve aile, arkadaş ve okul ortamı gibi etkileşim ortamlarını barındırmaktadır (Bronfenbrenner, 1977). Bronfenbrenner'e göre aile mikrosistemi, ebeveyn-çocuk ilişkisi, ebeveyn davranışları ve aile dinamikleri gibi bireyin yaşadığı yakın çevreden oluşur. Bu mikrosistem içerisinde aile, kişinin inançlarını, değerlerini ve davranışlarını şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Aile mikrosistemi Bronfenbrenner'ın teorisindeki diğer sistemlerden etkilenir.

Mezosistem mikrosistemlerden oluşan sistemi, bireylerin birbiri ile etkileşime giren mikrosistemlerini ifade etmektedir (Topçu ve Demircioğlu, 2020). Örneğin mezosistem, bir çocuğun hayatındaki ebeveynler ve öğretmenler arasındaki etkileşim gibi farklı mikrosistemler arasındaki bağlantıları tanımlar. Bu bağlantılar ailenin dinamiklerini etkileyebilir ve bireyin gelişimine doğrudan etki edebilir.

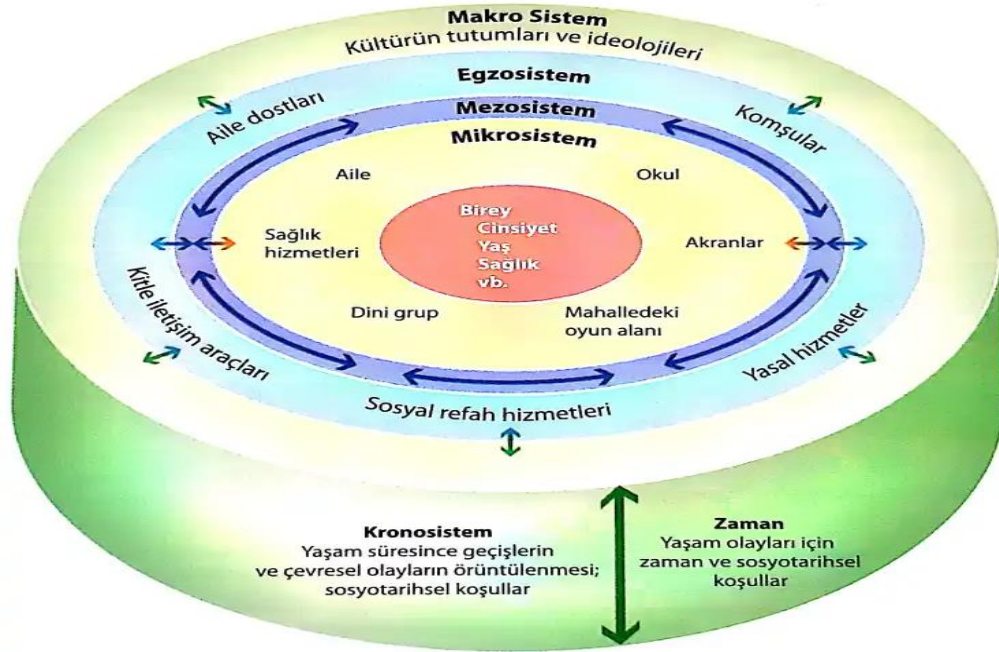
Ekzosistem, ebeveynin işyeri, toplum kuruluşları veya geniş aile üyeleri gibi aileyi dolaylı olarak etkileyen sistemleri ifade eder. Bu dış faktörler ailenin kaynaklarını, destek ağlarına erişimini ve genel refahını etkileyebilmektedir. Ekzosistem gelişmekte olan insanı doğrudan kapsamayabilir ancak içerdiği etkenler sonucunda gelişmekte olan insanı etkileme kapasitesine sahiptirler (Bronfenbrenner ve Morris, 2006)

Toplumun kültürel değer ve inanç sistemlerini, yaşam tarzlarını, sağlık, hukuk, eğitsel ve ekonomik sistemlerini içeren makrosistem, mikro, mezo ve ekzosistemlere şeklini veren yapıyı oluşturmaktadır (Bronfenbrenner, 1977; Bronfenbrenner ve Ceci, 1994). Makrosistem, ailenin inanç ve davranışlarını şekillendirebilen, toplumun kültürel değerlerini, yasalarını ve geleneklerini kapsamaktadır. Kültürel normlar ve

toplumsal beklentiler, ailelerin işleyişinde ve üyelerine sağladıkları fırsatlarda önemli bir rol oynamaktadır.

Kronosistem ise zaman içerisinde meydana gelen değişimlerin gelişim üzerindeki etkilerini kapsayan sistemdir (Eslek ve Yılmaz-Irmak, 2018). Aksel (2009) önemli yaşam olaylarının zamanlamasının sistemleri etkilediğini vurgulamaktadır. Yeni bir çocuğun dünyaya gelmesi, okula başlaması, ergenliğe ve yetişkinliğe geçişi, iş değişikliği, göç, istismar, aileden birinin kaybı, boşanma gibi olaylar diğer sistemleri de etkileyen önemli aile yaşam döngüsü olaylarıdır.

Özetle Bronfenbrenner'in ekolojik teorisi, Şekil 1'de gösterilen çeşitli sistemler arasındaki etkileşimi ve bunların bireyin gelişimini nasıl şekillendirdiğini vurgular. Aile bağlamında, mezosistem, ekzosistem ve makrosistemden etkilenen aile mikrosistemi, kişinin gelişiminin ve genel refahının belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu etkileşimleri anlamak, ailelerin deneyimlediği dinamikler ve etkiler hakkında değerli bilgiler sağlayabilir ve aile temelli müdahalelerin ve destek sistemlerinin geliştirilmesine yardımcı olabilir. Bu sebeple bu araştırmanın kuramsal temeli Bronfenbrenner'in Ekolojik Kuramı'na dayandırılmıştır.



1.4. Ebeveyn Çocuk İlişisini Açıklayan Başlıca Yaklaşımlar

1.4.1. Bağlanma Kuramı

Fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını henüz giderebilecek bilgi ve beceride olmayan, yaşamın ilk yıllarında kendisine bakım veren birincil kişiye bağımlı durumda olan bebek için bebekler için ebeveynin desteği yaşamsal önem taşımaktadır (Rayana, 2023). Ebeveyn-çocuk bağlanma kuramı, John Bowlby tarafından geliştirilen ve çocukların ebeveynleri ile olan duygusal bağının gelişimini anlamak için kullanılan bir paradigmadır (Plotnik, 2009). Bu kurama göre, çocuklar güvenli ve sağlıklı bir duygusal bağa sahip olmaları duygusal gelişimi ve sağlığı için esastır.

Ebeveyn-çocuk bağlanma kuramı, çocuğun ilk yıllarındaki ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin, çocuğun ilerleyen yaşamında etkili olduğunu vurgulamaktadır (Tüzün ve Sayar, 2006; Subaşı ve Kazan, 2020). Bu kurama göre çocuklar, emniyet ve güvende hissetmek, bakım ve sevgi görmek gibi temel ihtiyaçlarını karşılayan ebeveynlere ihtiyaç duyarlar. Ebeveynlerin çocuklarını koruması, tutarlılık sağlaması ve duygusal desteği sunması, çocuğun güvenli bir bağlanma geliştirmesi için kritik öneme sahiptir. Bağlanma, her iki tarafın da birbirlerinin gereksinimlerini karşılama amacıyla gelişen iki taraflı bir ilişkidir (Tüzün ve Sayar, 2006). Bowlby bebeklerin de bağlanmanın ortaya çıkmasında biyolojik olarak donanımlı olduklarını ifade etmektedir; ona göre bebeğin gülmesi, ağlaması, fiziksel temas kurması gibi tepkilerindeki amaç ebeveyni yanında tutmaktır, ayrıca bu tepkiler uzun dönemde bebeğin hayatta kalma şansını arttırmaktır (Bowlby 1969;1989'dan akt. Santrock, 2017).

Mary Ainsworth ve arkadaşları bağlanma kuramına katkı sunan önemli isimlerdendir. Ainsworth yabancı durum testi ile laboratuvar ortamında annesinden ayrılan ve sonradan annesiyle buluşturulan çocukların tepkilerini incelemiştir. Sonrasında bu tepkileri güvenli, kaygılı ve kaçınan olarak 3 ayrı gruba ayırmışlardır. Kaygılı ve kaçınan güvensiz bağlanma türleri olarak gruplandırılmıştır. Daha sonraları bunlara daha sonra dağınık bağlanma adı altında bir üçüncü güvensiz bağlanma tipi daha eklenmiştir (Kesebir, Özdoğan-Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011).

Güvenli bağlanma; örüntüsü olan çocuklar, bakım verenlerinin her zaman yanında olduğundan ve stres durumlarında yardımcı olacaklarından emindirler (Keskin ve Çam, 2007). Bowlby'a göre çocuk ve bakım veren arasında kurulan güvenli

bir bağlanma çocuğa sağlıklı psikolojik gelişim imkânı sağlamaktadır (Tüzün ve Sayar, 2006). Güvenli bağlanma stiline sahip çocuklar, dış dünyayı keşfetme konusunda daha istekli ve başarılı; yaşlıları ile ilişkilerinde daha yapıcı, daha az agresif oldukları; pozitif duyguları daha yoğun deneyimledikleri ve daha hızlı ve sağlıklı gelişim gösterdikleri gözlenmektedir (Öztürk, Türel ve Oğur, 2020).

Kaygılı (dirençli) bağlanmada; çocuklar, sıklıkla bakım verene fazla yakınlık sergilemekte sonrasında da bu yakınlığa direnç göstermektedirler (Santrock, 2017). Bakım veren çocuğun yanından gittiğinde çocuk kendisini sakinleştirmekte zorlanır ve bakım veren yanına geldiğinde de bu kaygılı duygu durumu ve davranışlar bir süre devam etmektedir. Bowlby, kaygılı bağlanmanın çocuk üzerindeki üç sonucunun altını çizmektedir: (1) Bakım verenin ortamdaki varlığı konusunda sürekli endişe duyduğundan dolayı bağlanma figürünü ve davranışlarını yakından izler, (2) bağlanmayla ilgili artan davranışlarla bakım verenin dikkatini ve varlığını sürdürmeye çalışır, (3) çocuk dikkatini bakım vereni izlemeye ve onunla fiziksel yakınlığı sürdürmeye yönelttiğinden, çevredeki keşfedici davranışlarda bir azalma meydana gelir (Bowlby 1969; 1973'den akt. Campbell ve Marshall, 2011).

Kaçınan bağlanma; gösteren olan çocuklar ise bakım verenlerinin yardımcı olacağına ilişkin hiç güveni olmayan çocuklardır (Keskin ve Çam, 2007). Çocuk bağlanma figürüne karşı reddedici, ilgisiz görünmekte ve fiziksel ya da sözel olarak uzak durmaktadır (Arslan ve Teze, 2016). Bu güvensizliklerini bakım verenden kaçınarak gösterirler ve bakım veren ortamdan uzaklaştığında bu ayrılığa tepki göstermezler (Santrock, 2017).

Dağınık bağlanmada ise; çocuklar dağınık, şaşkın ve korkulu görünümde dirler (Santrock, 2017). Hazan ve Shaver (1987) dağınık bağlanma ebeveynlerin depresyonda, hasta olduğu durumlarda ya da çocuğun istismara uğradığı durumlarda gözlendiğini ifade etmektedirler.

Ebeveyn-çocuk bağlanma kuramı, çocukların ayrılık kaygısı, bağlanma güvenliği ve sosyal ilişkilerindeki kalite ile ilgili birçok farklı bağlantıyı incelemektedir. Bu kurama göre, güvenli bir bağlanma geliştiren çocuklar, ilerleyen yaşamlarında daha sağlıklı sosyal ilişkilere sahip olma eğiliminde iken güvensiz bağlanma geliştiren çocuklar ise ilerleyen yaşlarda sosyal ve duygusal olarak zorluklar yaşayabilmektedirler (Karaşar, 2014; Gültekin ve Arıcıoğlu, 2017).

Sonuç olarak, ebeveyn-çocuk bağlanma kuramı, çocukların duygusal ve sosyal gelişimlerini anlamak için önemli bir araçtır. Bu kuram bağlanmanın çocukların yaşamlarındaki önemli etkileri açıklaması bakımından büyük önem taşımaktadır ve ebeveynlere çocuklarıyla sağlıklı ve güvenli bir bağ geliştirmek için rehberlik etmektedir. Bu kuramın uygulamaları arasında ebeveynlerin çocuklarıyla duygusal bağ kurmalarını teşvik etmek, çocukların ihtiyaçlarını karşılamak için ebeveynlerin tutarlılık sağlamalarını ve ayrılıklara duyarlı olmalarını öğrenmeleri yer almaktadır.

1.4.2. Ebeveynlik stilleri

Ebeveynlik stilleri, ebeveynlerin çocuklarına karşı tutum ve davranışlarını belirleyen ve çocuğun gelişimine etki eden yaklaşımları ifade etmektedir. Ebeveynlik stilleri genetik ve çevresel birçok etkenin bir araya gelmesi ile ebeveyn çocuk ilişkisine özel olarak gelişmiş, eşsiz, çok boyutlu ve değişken bir yapıyı ifade etmektedir (Rayana, 2023).

Ebeveynlik stilleri genellikle otoriter, izin verici, demokratik ve ihmalciler olarak dört kategoriye ayrılır. İlgi/kabul ve talep boyutlarında farklılaşan her bir ebeveynlik stili farklı bir yaklaşım şekli sunmakta ve çocukların benlik saygısı, bağımsızlık, sosyal becerileri gibi birçok alanda farklı sonuçlara yol açmaktadır. (Karabulut Demir ve Şendil, 2008).

Ebeveynlik Stilleri	Düşük İlgi/Kabul	Yüksek İlgi/Kabul
Yüksek Talep	Otoriter ebeveynlik	Demokratik ebeveynlik
Düşük Talep	İhmalkâr ebeveynlik	İzin verici ebeveynlik

Şekil 1.2. Ebeveynlik Stilleri

1. Otoriter Ebeveynlik Stili:

Otoriter ebeveynler, otoriteye dayalı bir yaklaşım sergilerler ve çocuklarına katı kurallar koyarlar. Disiplini sıkı bir şekilde uygularken, çocukların fikirlerini önemsemezler ve kararlarına katılım sağlamazlar. Bu tutuma sahip ebeveynler çocuklarına sevgilerini kurallara uyma koşuluyla verirler (Yaman, 2018). Bu yaklaşım çocukların özgüvenini olumsuz etkileyebilmekte ve çatışmalara neden olabilmektedir. Otoriter bir ebeveynlik stilini benimseyen ebeveynler, çocuklara sert bir disiplin uygulayan ve baskıcı bir tutum sergilerler ve bu çocuklar üzerinde olumsuz bir etkiye

sahip olabilmektedir (Ulusoy, Özcan-Demir, Görgün-Baran, 2005). Bu tarz bir ebeveynlik stilinin çocukların özgüvenini düşürdüğü, çekingen ve itaatkâr bireyler yetiştirdiği bilinmektedir.

2. İzin Verici Ebeveynlik Stili:

İzin verici ebeveynler daha rahat bir yaklaşım sergilerler ve çocukların duygusal ihtiyaçlarını önemserler. Genellikle sevgi dolu ve destekleyici olurlar. Ancak disiplin konusunda net ve tutarlı olmayabilirler ve çocuklarına sınırlar koymakta zorluk yaşayabilirler. Bu ebeveynlik stili ile yetiştirilen çocuklar herhangi bir deneyime tabi olmadan özgür bir şekilde hareket etmektedir (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016). Bu yaklaşım çocukların sorumluluk duygusunu etkileyebilir ve düzensizliklere yol açabilir. Aşırı hoşgörölü ve duyarlı bir ebeveynlik stiline sahip olan ebeveynler çocuklarda olumsuz sonuçlara neden olabilir (Başbuğ, Cesur ve Durak-Batıgün, 2016). Bu tarz bir ebeveynlik stilinde çocukların sorumluluk duygusu gelişmeyebilir, kurallara uymada zorluk yaşayabilirler ve gelecekte karşı karşıya gelecekleri zorluklarla başa çıkma becerileri zayıf olabilir. İstekleri yerine getirilmediğinde hayal kırıklığı yaşayabilir, değersizlik hissedebilirler.

3. Demokratik Ebeveynlik Stili:

Demokratik ebeveynler, çocukların duygusal ve düşünsel gelişimini önemserler. Çocuklarına sınırlar koymakla birlikte, karar alma süreçlerine dahil ederler ve farklı görüşlere saygı gösterirler. Çocuğa duygusal destek verilirken özerkliği desteklenir ve çocuğa karşı sıcak, ilgili olan ebeveynler ve aynı zamanda çocuğu koşulsuz kabul etmektedirler (Akaydın, 2019). Bu yaklaşım çocukların sorumluluk duygusunu geliştirebilir ve demokratik değerleri benimsemelerine yardımcı olabilir. Bağımsız ve demokratik bir ebeveynlik stili çocukların özerklik duygusunun gelişimine katkı sağlarken öte yandan çocuğa duygusal destek de sunmaktadır (Sak, Şahin-Sak, Atli ve Şahin, 2015). Demokratik ebeveynlerin bulunduğu ailelerde eşit ve paylaşımcı tutum hakimken çocuk evin bir bireyi olarak görülür ve söz hakkına sahiptir (Alabay, 2017). Bu tarz ebeveynler çocuklarına sevgi, anlayış ve yönlendirme ile birlikte sınırlar ve kurallar sunarak, onların kendilerini ifade etmelerine ve kendi kararlarını vermelerine olanak sağlar. Bu sayede çocuklar, özgüvenlerini geliştirir, bağımsızlık duygusu kazanır ve sosyal becerilerini güçlendirirler.

4. İhmalkâr Ebeveynlik Stili:

Ebeveynlik stillerinden en olumsuz olarak değerlendirilen ihmalkâr ebeveynlikte ilgi, kabul, talep ve beklentiler en düşük düzeydedir (Rayana, 2023). İhmalkâr ebeveynler, çocukların ihtiyaçlarına yeterince ilgi göstermemekte duygusal desteği ve iletişimi eksik bırakmaktadırlar (Gökler ve Atamtürk, 2021). Bu ebeveynler çocukların duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarını ihmal ederler ve sınırlar koymada tutarsız olabilirler. Bu yaklaşım çocuklarda bağımlılık (Gül, 2023), daha düşük iyi oluş düzeyi (Taş ve Ateş, 2020) gibi sorunlara ilişkili bulunmuştur.

Ebeveynlik stilleri, çocukların gelişiminde önemli bir rol oynar ve her bir stilin farklı sonuçları vardır (Mussen 1984'den akt. Karabulut-Demir). Sağlıklı bir ebeveynlik stili, çocukların duygusal, sosyal ve entelektüel gelişimini desteklerken sınırlar koymayı, sevgiyi ve disiplini birlikte dengeler.

Ebeveynlik stillerinin çocuklar üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Olumsuz bir ebeveynlik stili çocuklarda davranış problemleri, düşük özgüven, sosyal sorunlar gibi sorunlara yol açabilirken, olumlu bir ebeveynlik stili çocukların sağlıklı gelişimini destekleyebilir (Peker ve Aydın, 2017; Karababa, 2018) Bu nedenle ebeveynlerin çocuklarını anlayışla, sevgiyle ve doğru yönlendirmeye yetiştirmeleri önemlidir.

1.5. Aile Eğitimleri

Günümüzde, aile eğitimlerinin etkililiğine ilişkin farkındalık artmış ve bu kapsamdaki eğitimlerin, sayısı gözle görünür biçimde artmıştır (Tezel Şahin ve Kalburan, 2009). Ebeveyn eğitimlerindeki bu artışın ve konuya ilişkin ilginin bir sebebi de çocukların gelişimlerini destekleyebilmek için öncelikle ebeveynlerin güncel bilgilerle donatılmaları ve bu bilgilerini hayata geçirmelerinin gerekli olduğu görüşüdür (Ay, 2015). Kılıç (2010) çocuk yetiştirme konusunda bilgi ve tecrübe eksikliği ile desteğe ihtiyaç duyan ebeveynlerin resmi ya da sivil toplum kuruluşlarınca organize edilen eğitimlere katılma ihtiyacı hissettiklerini belirtmektedir.

Zaman içinde meydana gelen toplumsal değişimler, sosyal ve ekonomik koşullara uyum girişimleri ebeveynlik ihtiyaçlarını, sorumluluklarını ve rollerini değiştirmektedir (Şanlı ve Öztürk, 2012). Aile yapısındaki değişim ve dönüşümler ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusunda yardım ve fikir aldıkları köken ailelere

erişimi zor ve sınırlı kılmaktadır. Ayrıca hızla değişen çevresel koşullar da ebeveynlik sürecini karmaşık hale getirip ebeveynlerin destek arayışını arttırmaktadır. Literatür incelendiğinde konu ile ilgili yürütülen ebeveyn eğitim programlarının ebeveynlik becerilerini geliştirmeyi, ebeveyn çocuk ilişkisini güçlendirmeyi hedefledikleri görülmektedir (Sanders, Markie-Dadds, Tully, ve Bor, 2000; Rayana, 2023; Tezel-Şahin ve Özbey, 2007).

Aile eğitimlerinin amaçları; ailelerin yaşam kalitelerini arttırmak, ailelere gerekli bilgi ve beceri eğitimi verilerek karşılaştıkları problemlerin üstesinden gelmelerini kolaylaştırmak böylece sorunun oraya çıkmasını büyük ölçüde engellemek olarak sıralanabilir (Gür ve Kurt, 2011). Şimşek ve Atak ise (2021) aile eğitiminin temel amacının; ailenin yapısını güçlendirerek, aile üyelerinin daha sağlıklı, daha mutlu olmalarını sağlayacak bilgi ve becerileri edinmelerini sağlamak olduğunu belirtirler.

Aile eğitim programlarının işlevselliğini koruması için doğru zamanda doğru içerikle doğru kitleye uygulanması gerekmektedir. Bu faktörlerden herhangi biri eksik ya da katılımcılara uygun olmadığında programın ihtiyaçlara yanıt oluşturması zorlaşmaktadır. Genellikle aile eğitimlerine en çok ihtiyaç duyan dezavantajlı aileler ve üyeleri maddi ve manevi birtakım sebeplerden dolayı eğitimlere ulaşmakta güçlük çekmektedirler. Bu eğitimleri ailelerin erişimine açıp bu aileleri güçlendirmek aynı zamanda toplumsal yapıyı da güçlendirmek demektir. Sağlayacağı fayda bakımından ebeveynlik ve diğer aile müdahalesi stratejileri toplumda erişilebilir olmalıdır (Sanders, 2000).

1.5.1. Aile Eğitimleri ile İlgili Araştırmalar

Türkiye'deki ve dünyadaki literatür incelendiğinde uzun yıllardır çeşitli disiplinlerin ebeveyn eğitimleri ve müdahale programlarını çalıştığı görülmektedir. Bu çalışmaların amaçlarının farklılık göstermesine rağmen ortak amacın ebeveyn-çocuk ilişkisini olumluya çevirmek ya da olumluluk düzeyini arttırmak, problem davranışları azaltmak, ebeveynlik becerilerini güçlendirmek olduğu gözlenmektedir. Odaklanılan değişkenler çeşitlilik gösterse de ebeveynlerin çocukları üzerindeki etkilerini ve ailenin önemini vurgulaması bakımından bu çalışmaları önemli kılmaktadır. Aile eğitim çalışmalarından bazı örnekler şu şekildedir:

Özel ve Zelyurt'un (2016) uyguladıkları Anne-Baba Eğitimi Programı'nın etkililiğini değerlendirdikleri araştırma bulguları deney grubunda yer alan ebeveynlerin aile çocuk ilişkileri ön test ile son test ortalamaları anlamlı farklılaşma olduğunu göstermektedir. Araştırma sonucunda uygulanan eğitimin ebeveynlerin çocuklarını daha iyi tanımalarını sağladığı, çocuklarıyla olan iletişimlerini daha sağlıklı ve etkili hale getirerek olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Kaymak ve Özmen (2013)'in çocuklardaki davranış sorunları ve anne-babaların depresyon düzeylerini konu alan çalışmalarında uygulanan Anne-Baba Eğitim Programı'nın çocukların davranış sorunlarını ve ebeveynlerin depresyon puanlarını azaltmada etkili olduğu bulunmuştur.

Bir başka çalışmada ise 21-47 yaş aralığındaki, başka şehirlerden göç yoluyla İzmir'e gelmiş 11 anneye 12 hafta süreyle Anne Eğitim Programı uygulamıştır. Çalışmanın bulguları annelerin benlik saygısında, çocukların gelişim dönemleri hakkındaki bilgi seviyelerinde, çocukları ve eşleri ile duygusal ilişkilerindeki memnuniyet düzeylerinde, aile içi problemlerle baş etme düzeylerinde, anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Ayrıca eğitim öntest ölçümlerine göre annelerin çocuklarına uyguladıkları şiddette anlamlı bir azalma gerçekleşmiştir (Pehlivan, 2008).

Bağatarhan ve Nazlı (2013) tarafından ebeveynlere uygulanan Ebeveyn Eğitim Programı'nda ebeveynlerin öz yeterlik düzeyleri bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. 1. sınıfta çocuğu olan ve yaşları 25-40 arasında değişen katılımcıların dahil edildiği programın bulgularında deney grubundaki annelerin ölçeğin Etkili Anababalık Yapabilme, Eğitime Aktif Katılabilme becerisi ve Anababalık Yetkinliği Ölçeği son test puanlarında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu bulgular programın katılımcı annelerin ebeveynlik öz-yeterliklerini arttırmada etkili olduğunu göstermektedir.

Sümer ve arkadaşları (2020) tarafından yürütülen çalışmada olumlu ebeveynlik temelli bir müdahale programı ebeveynlere uygulanmıştır. Müdahalenin anne duyarlılığı üzerindeki etkisini değerlendirmeyi hedefleyen çalışmada müdahale grubundaki annelerin duyarlılık puanlarında anlamlı artış meydana geldiği görülmektedir. Benzer şekilde, etkiye ilişkin izleme ölçümünde de anlamlı farklılaşma görülmüştür.

Atan ve Buluş (2019) uygulamış oldukları psiko-eğitim programının eşlerin evlilik doyumuna etkisini incelemişlerdir. Bulgular eğitime katılan çiftlerin iletişim becerilerinin ve evlilik doyumu düzeylerinin pozitif yönde etkilendiğini göstermektedir. Bulgular grup eğitimlerinin aile becerilerini güçlendirmek için kullanılabilir önemli araçlar olduğuna işaret etmektedir.

Arıcı-Özcan ve Arslan (2018) tarafından yürütülen çalışmada ebeveyn programının ebeveyn stres düzeyine ve ergenlerin ebeveyn beklentilerine yönelik streslerine etkisini incelemek amaçlanmıştır. 16 ebeveyn ve 16 ergenin katılımı ile gerçekleşen çalışmada programa katılan ebeveynlerin anne baba stres ölçeği puanlarında sonteste ve izleme ölçümünde önteste göre anlamlı düşme meydana gelmiştir. Yine bulgulara göre deney grubunun ebeveyn mantıkdışı inanç düzeyleri öntestinden aldıkları puanların ortalamaları ile sontest, izleme ölçümlerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

Rayana (2023) tarafından ebeveynlerin pozitif ebeveynlik becerilerinin desteklenmesine yönelik hazırlanan ve uygulanan Gestalt Odaklı Pozitif Ebeveynlik Destekleme Programı'nın etkililiğinin değerlendirildiği çalışma 2-9 yaş arası çocuğu olan 36 ebeveynin katılımı ile gerçekleşmiştir. Çalışma kapsamında ebeveynlerin mükemmeliyetçilik algıları, ebeveyn çocuk ilişkileri ve ebeveyn öz düzenleme becerileri değerlendirilmiştir. Bütün boyutlar için deney grubu öntest sontest puanları anlamlı farklılaşmaktadır. Bu bulgu programın etkili bir uygulama olduğunu göstermektedir. Bu bulgular çalışmanın amacında yer aldığı gibi olumlu ebeveynliği geliştirmede etkili bir uygulama olduğunu kanıtlamaktadır.

Aile katılım programları ile ilgili olarak yapılmış 51 çalışma Jeynes (2012) tarafından incelenmiş ve meta analiz çalışmasında sunulmuştur. Okul öncesi eğitimden ortaöğretim son sınıf düzeyine kadar çocukları olan aileler değerlendirmeye alınmıştır. Bulgular ebeveyn katılımı programları ile okul başarısı arasında anlamlı ilişki olduğuna işaret etmektedir. Bu bulgu akademik başarıda aile katılımının önemine ilişkin güçlü bir kanıt sunmaktadır.

Dünya genelinde yaygın olarak uygulanan ebeveyn programlarından biri de Triple P-Positive Parenting Program isimli pozitif ebeveynlik programıdır. Bodenman, Cina, Ledenman ve Sanders (2008) tarafından yürütülen çalışmada hem 3P Pozitif Ebeveynlik Programı'nın hem de Evlilik Stresini Önleme Programı'nın etkililiğinin

değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bulgular 2-12 yaş aralığında çocuğu olan ebeveynlerde Triple P uygulamasının kadınlarda ebeveynlik davranışı, kişinin kendi ebeveynliğinden memnuniyet ve ebeveynlikle ilgili daha az yük algısı ile ilgili olumlu etkilere sebep olmuştur. Triple P, uygulamasının ardından anneler çocuklarının istenemeyen davranışlarında azalma bildirmişlerdir. Evlilik Stresini Önleme Programı da kadınlarda daha iyi etkiler gösterse de, bulgular Triple P grubunun Evlilik Stresini Önleme Programı müdahalesini alan gruba göre daha iyi performans gösterdiğini işaret etmektedir. Ayrıca, Triple P gruplarına ebeveynlerin birlikte katılmasına rağmen bulgularda erkekler için sadece birkaç anlamlı etkiye rastlanması dikkat çekici bir noktadır.

Aynı programın ülkemizdeki uygulama ve değerlendirmesini Sarıot-Ertürk (2019) yürütmüştür. Olumlu Ebeveynlik Programı (3P)'nin çocukların problem davranışları ve ebeveynlerin öz düzenleme becerileri üzerindeki etkisini değerlendirmeyi hedefleyen araştırmanın bulguları dikkat çekicidir. Oldukça geniş bir örneklemin dahil edildiği çalışmanın bulgularında katılımcı ebeveynlerin çocuklarının problem davranış toplam şiddet puanında zamana bağlı anlamlı farklılık tespit edilmesine rağmen grup karşılaşmalarında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu bulgu programın çocukların problem davranışlarını azaltmada etkili olmadığını göstermektedir. Sonuçlar 3P programının çocukların kendini denetleme becerisi üzerinde etkili olurken, diğer duygusal ve davranışsal kendini düzenleme becerileri üzerinde etkiye sahip olmadığını göstermektedir. Katılımcı ebeveynlerin öz düzenleme becerileri son test puanları ilk ölçümlere göre anlamlı farklılaşmakta iken problem çözme becerilerinde anlamlı bir fark görülmemiştir.

Annelik Öz-Etkililiği ve Benlik Saygısını Yükseltme Programı'nın annelerin öz-etkililik düzeyleri, çocuk yetiştirme tutumları, benlik saygısı ve çocukların sosyal-duygusal gelişim özellikleri üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlayan çalışma ise Konuk-Şener (2011) tarafından yürütülmüştür. 24-36 ay aralığında çocuğu bulunan 77 anne ile yürütülen çalışmanın bulguları incelendiğinde tüm boyutlarda deney grubu lehine anlamlı farklılaşma tespit edilmiş olup çalışmaya katılan annelerin çocuklarının ise problem alanı puanlarının düştüğü ve yeterlik alanı puanlarının arttığı görülmektedir. Ayrıca çocukların yeterlik alanı puanları yükseldikçe annelerin öz yeterlik becerilerinde ve demokratik tutum puanlarında yükselme tespit edilmiş olup, annelerin benlik saygısının yükselmiştir.

Aile eğitimi yöntemlerinin 9-11. sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında öz düzenleme davranışının gelişimini nasıl etkilediğini inceleyen Povarenkov, Baranova, Mitiukov (2019) tüm aile eğitim yöntemlerinin aynı olmadığı bulgusuna ulaşmışlardır. Aile eğitiminin demokratik yönteminin olumlu bir etkisi olduğu görülürken, otoriter yöntemlerin ise öz düzenlemede etkisinin olmadığı bulunmuştur. Demokratik eğitim yöntemlerinin öz düzenleme sisteminin gelişimini harekete geçirdiği ve etkin uygulanmasına yardımcı olduğu gözlenirken otoriter aile eğitimi yöntemlerinin öz denetim gelişimi üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir.

Thorell (2009) 3-12 yaş aralığında çocuğa sahip olan ebeveynlere uyguladığı Topluluk Ebeveyn Eğitim Programı'nın çocuktaki problem davranışlara etkisini incelemiştir. Bulgular programın hiperaktivite/dürtüsellliği, davranış problemlerini, ebeveyn stresini ve algılanan ebeveyn kontrolü eksikliğini azaltmada etkili olduğunu; sosyal yeterlilik eksikliklerini, dikkat eksikliğini ya da akran sorunlarını azaltmada etkili olmadığını göstermektedir.

Şimşek ve Atak (2021) ise 5-6-7-8. sınıf öğrenci velisi olan 21-50+ yaş arasındaki ebeveynlere Aile Eğitimi Programı uygulamışlar ve programın etkisini incelemiştir. Araştırmanın bulguları programa katılan annelerin problem çözme, ebeveynlik rolleri, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterebilme, davranışları kontrol etme düzeyleri, genel işlevler alt ölçeğinden aldıkları ön ve sönest puanları arasında sönest lehine anlamlı bir farklılaşma olduğunu göstermektedir. Aile içi iletişim işlevi açısından anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Ayrıca katılımcıları ebeveynlerin kendilerini düzenleme becerilerine ait önest ve sönest ortalamaları arasında anlamlı bir fark görülmektedir.

Gross ve arkadaşlarının (2008) yürütmüş olduğu çalışmada ise 2-4 yaş arasında çocuğu olan ebeveynlere Chicago Ebeveyn Programı uygulanmış olup programın ebeveynlikte öz yeterlik, disiplin, ebeveyn davranışı, çocuk davranış sorunlarına etkisi incelenmiştir. 1 yıl süren izlemede, deney grubundaki ebeveynlerin çocuklarına daha az bedensel ceza ve daha az emir verdiği tespit edilmiş ve ayrıca bu gruptaki ebeveynlerinin çocukları, gözlemlenen oyun seansları sırasında kontrol gruplarına göre daha az davranış problemi sergilemişlerdir. Ayrıca oturumlara katılım gösteren ebeveynler ebeveynlik öz-yeterliliğinde, daha tutarlı disiplinde, daha fazla sıcaklıkta ve çocuk davranış problemlerinde düşüştü daha fazla gelişme bildirmişlerdir.

Ebeveyn eğitimlerinin genellikle annelere odaklanıldığı görülse de babalar için geliştirilmiş ebeveyn eğitimleri de mevcuttur. Atmaca-Koçak (2004) çalışmasında 2-10 yaş arasında çocuğu olan 20-50 yaş aralığındaki babalar ile çalışmış ve katılımcılara Baba Destek Programı uygulamıştır. Araştırmanın bulgularına bakıldığında babaların geleneksel olmayan roller, tavizkâr olmayan, yetkeci olmayan ve iletişim açıklığı tutum faktörlerinin puanlarında artış olduğunu göstermektedir. Bu bulgular baba ile çocuğu arasındaki iletişimde olumlu bir değişim olduğunu göstermektedir. Ayrıca babalarla gerçekleştirilen mülakatlardan elde edilen bulgular, babaların tutum, algılama ve davranışlarında program kaynaklı değişiklikler olduğunu göstermektedir.

Aile ve ebeveyn eğitimlerinin etkililiğini değerlendiren araştırmalar incelendiğinde çok çeşitli eğitim ve uygulamaların olduğu görülmektedir. Bu eğitimlerin ebeveyn çocuk ilişkisini ve eş ilişkisini iyileştirmede, çocukta ve ebeveynde davranış sorunlarını azaltmada, olumlu ebeveynlik becerilerini ve ebeveyn öz kaynaklarını geliştirmede etkili oldukları bulunmuştur. Aile eğitimleri her ne kadar fazla çeşitliliğe sahip olsa da aile içindeki dinamiklerin karmaşıklığı göz önüne alındığında daha farklı ihtiyaçlara yanıt veren programlara her zaman gereksinim duyulmaktadır. Bu sebeple aile eğitimlerinin katılımcı özelliklerine ve değiştirilmesi hedeflenen tutum ve davranışlara göre özel olarak geliştirilmesi, var olan eğitimlerin ise farklı değişken ve gruplar bakımından tekrarlanması son derece önemlidir. Bu kısımda Türkiye’de daha önce hayata geçirilen bazı aile eğitim uygulamaları ele alınacak olup literatürdeki güçlü ve eksik yanların üzerinde durulacaktır.

1.5.2. Türkiye’deki Aile Eğitimi Programları

Aile olmak, üyelerin kendi başına getirdiği bazı özelliklerin yanı sıra topluluğun kazandığı yeni özellikleri de tanımayı ve yönetmeyi gerektirmektedir. Özellikle aile yaşam döngüsündeki her yeni basamak yeni bir uyum ve öğrenme sürecidir. Bunlardan belki de en zoru aileye katılan yeni bir üye ile dinamikleri neredeyse baştan aşağı değiştirme dönüştürme gereksinimi yaratan ebeveyn olma durumudur. Sadece eşlerden oluşan bir aileye çocukların katılması ile değişen sadece üye sayısı değil yeni rol, sorumluluklar ve kimliklerdir (Koç, Özkan ve Bekmezci, 2016; Pınar, 2017). Bu sebeple artık ebeveyn olarak yepyeni ve zorlu birçok sorumluluk üstlenen ebeveynlerin desteğe ihtiyaç duymaları kaçınılmazdır. Aile eğitimleri elbette ebeveynlik ile sınırlı değildir (Atan ve Buluş, 2019; Bodenman,

Cina, Ledenman ve Sanders (2008). Ancak aile eğitimlerinde üzerinde sıkça durulan konu ebeveyn-çocuk ilişkisidir (Atmaca-Koçak, 2004; Özel ve Zelyurt, 2016; Rayana, 2023). Genel olarak aile eğitimlerinin amaçları; aile üyeleri arasındaki ilişkileri güçlendirmek, hatalı tutum ve davranışları işlevsel hale getirmek, her bireyin gelişim dönemine uygun beklentiler geliştirilmesini sağlamak ve aile üyelerinin zaman içindeki değişimlere ayak uydurmasını sağlamak olarak sıralanabilir. Tüm bu amaçlar ailelerin iyi oluşunu desteklemek anlamında son derece önemlidir. Bu eğitimler bireysel ve aile içindeki katkısının yanı sıra toplumsal ölçüde de son derece önemli ve değerli görülmektedir. Bu önemden hareketle bu bölümde Türkiye’deki aile eğitimleriyle ilgili yapılan proje ve uygulamalara yer verilmiştir

Erken Destek Projesi

1982-1991 yıllarında, Kağıtçıbaşı, Bekman ve Sunar tarafından geliştirilen Erken Destek Projesi’nde sosyoekonomik düzeyi düşük çocukların gelişimi annelerinin eğitimi aracılığıyla hedeflenmiştir. (Doğan, 2023). Erken Destek Projesi’nin iki temel amacı vardır: (1) çocuğun bilişsel gelişimine destek olmak, (2) anneyi çocuğun ihtiyaçlarına duyarlı hale getirerek çocuğun gelişiminin desteklenmesini sağlamaktır (Hamamcı ve Sevim, 2004). Program daha sonra ‘Anne Çocuk Eğitim Programı (AÇEP)’ e dönüşmüş ve 1993 yılında Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) bünyesinde uygulanmaya başlamıştır (Doğan, 2023).

Anne-Çocuk Eğitimi Programı (AÇEP)

Anne Çocuk Eğitim Programı (AÇEP) AÇEV tarafından geliştirilmiş bir programdır. Okul öncesi eğitim kurumlarına gidemeyen çocuğun ev ortamında eğitim ihtiyacının karşılanması, gelişiminin desteklenmesi amacıyla yola çıkılan bu programda çocuklarının ilk eğitimcileri olan anneleri desteklenmektedir. Okul öncesi eğitim deneyimi olmayan çocuklara ve annelerine yönelik olarak hazırlanan program olan AÇEP ile annelere evde çocuklarının eğitimine nasıl destek verilebileceğini öğretilmektedir. AÇEP (1) anne destek programı, (2) üreme sağlığı ve aile planlaması ve (3) zihinsel eğitim programı olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. 25 haftalık bir program olan AÇEP’de kadınların annelik rollerini güçlendirmek ve aynı zamanda okul öncesi eğitim kurumlarına devam edemeyen çocukların bilişsel, duygusal, sosyal ve fiziksel gelişimlerini desteklemek hedeflenmektedir (AÇEV, t.y.). 1982-1991 yılları arasında uygulanan “Erken Destek Araştırma Projesi’nin verileri doğrultusunda,

Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve AÇEV uzmanları tarafından geliştirilen AÇEV, 1993 yılında kurulan Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) bünyesinde yaygın uygulama fırsatı bulmuştur (Kılıç, 2010).

Baba Destek Programı (BADEP)

AÇEV'in uygulama sürecinde babalar için bir eğitim gerekliliğini savunan annelerin ihtiyaçlarından yola çıkılarak hazırlanan BADEP, babaların çocuklarının gelişiminde daha etkin ve olumlu bir rol oynamalarını desteklemek üzere geliştirilmiş, bilimsel temelli bir programdır (Kılıç, 2010). 1996'da bir pilot proje olarak AÇEV tarafından başlatılan Baba Destek Programı, babaları çocuk gelişimi konusunda bilgilendirip desteklemeyi ve çocuk eğitiminde ne denli önemli olduklarına dair bilinçlendirmeyi amaçlamaktadır (Atmaca-Koçak, 2004). Program 15 oturumdan oluşmaktadır; bu oturumlardan 13'ü yalnızca babaların katılımıyla 2'si ise annelerin katılımıyla gerçekleştirilmektedir. BADEP, belediyeler ve okullar gibi babaların kolayca ulaşabilecekleri yerlerde, haftada bir gün gönüllü eğitimciler aracılığı ile uygulanmaktadır (AÇEV, t.y.).

Ana Baba Okulu

1989 yılında ilk çalışmalarına başlayan Ana Baba Okulu 33 saatlik bir eğitimidir. Eğitimde ebeveynler, temel gelişim dönemleri hakkında ve temel ihtiyaçların kazanılmasında ailenin rolü, çocuğun cinsel eğitimi, yaygın anne baba tutumları, çocuklarla iletişim nasıl kurulur, çocuklarda uyum ve davranış bozuklukları, eğitim başarısını yükseltmede, sağlıklı ve mutlu insanlar yetiştirmede ailenin rolü, karıkoca ilişkilerinden doğan sorunlar, eşlerde problem çözme, çalışan anne ve çocuğu, baba çocuk ilişkisi konularında bilgilendirilmektedirler (Yavuzer 1992'den akt. Özdoğan, 2006).

Benim Ailem Eğitim Programı

Türkiye'de geliştirilen ve uygulanan aile eğitim programlarından biri de Benim Ailem Programı'dır. Program düşük sosyoekonomik durumdaki 0-6 yaş çocuklara ve ailelere ulaşmayı hedeflemektedir. Program grup toplantıları ve ev ziyaretlerinden oluşmaktadır. 4. haftadan sonra başlayan ev ziyaretleri 0-3 yaş grubunda çocuğu olan her anneye en az dört kez, 3-6 yaş çocuğu olan her anneye de en az iki kez olacak şekilde planlanmıştır. Program 18 hafta boyunca düzenlenen haftada 2 saat süren toplantılar şeklindedir. Programın içeriği iki bölümden oluşmaktadır. Aile Eğitim

Programı (AEP): Anneler için hazırlanan program genel olarak çocuk gelişimi, bebek bakımı, çocukla iletişim, çocukta olumlu davranış geliştirme, oyun ve oyuncaklar, sağlık ve beslenme gibi konuları kapsamaktadır. Gelişimsel Eğitim Programı (GEP), çocuğun gelişim özelliklerine uygun olarak hazırlanmış haftalık programdır. Eğitimci programda yer alan etkinlikleri ev ziyareti ya da grup toplantılarında anneye öğretmekte, annenin uygulamalarını izlemektedir. Ayrıca eğitimci, evdeki artık malzemeleri kullanarak oyuncak yapımını da annelere göstermektedir (Kılıç, 2010).

Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı

Tek ebeveynli ailelerin güçlendirmesi amaçlı hazırlanan eğitim programı Türk Ulusal Ajansı tarafından desteklenen Özelleştirilmiş Eğitim Programı ile Tek Ebeveynli Ailelerin Güçlendirilmesi Projesi (Strengthening Single Parent Families with Customized Training Programı) kapsamında hazırlanmıştır. Proje Erasmus + Erasmus + Yenilikçi ve iyi uygulamaların değişimi için ortaklık (KA2), Yetişkin Eğitimi İçin Stratejik Ortaklık (KA204) Projesidir.

Bu program tek ebeveynli ailelerin karşılaştıkları sorunların çözümüne ilişkin özel sosyal politikaların geliştirilmesine duyulan ihtiyaçtan yola çıkılarak hazırlanmıştır. Tek ebeveynli ailelerin sorunlarına ilişkin oldukça fazla araştırma bulunmasına rağmen ailelerinin ebeveynlik becerileri geliştirmeye yönelik bir program bulunmamaktadır. Bu proje kapsamında geliştirilen program bu anlamda özgün bir nitelik taşımaktadır. Ayrıca projenin farklı ülkelerden ortaklarının katılımı ile oluşan çok ortaklı yapısı, programa evrensel bir nitelik katmıştır (Özelleştirilmiş Eğitim Programı ile Tek Ebeveynli Ailelerin Güçlendirilmesi Projesi [TEAGP], 2022).

Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı tek ebeveynli ailelerin ihtiyaçlarını araştırmak ve belirlemek, bunlara ilişkin farkındalık yaratmak; tek ebeveynli aileler ile ilgili profesyonel bilgiyi arttırmak, tek ebeveynli aileler ile ilgili bilimsel bilgi üretmek, tek ebeveynli ailelerin yararlanabilecekleri materyaller oluşturmak, tek ebeveynli ailelerin maruz kaldıkları sosyal dışlanmayı azaltmak, aileleri güçlendirmek, tek ebeveynli aileleri güçlendirerek, çocuklarda ortaya çıkabilecek uyum ve davranış sorunlarını azaltmak amaçlarıyla uygulanmaktadır. Programın; 1. Oturumu Doğan, Oral ve Dağdeviren; 2. Oturumu Atak, Taştan, Reka ve Reka; 3. Oturumu, Apakkan-Eş, Vezir-Başkara, Şeyhun-Diniz, Ünalı, Elibol, Kolukısa, İpek ve İşcel; 4. Oturumu Doğan, Oral, Dağdeviren ve Ferrante; 5. Oturum

Doğan, Oral, Dağdeviren ve Ferrante; 6. Oturumu Doğan, Oral, Dağdeviren, Lendvai ve Gabor; 7. Oturumu Doğan, Oral, Dağdeviren, Lendvai ve Gabor; 8. Oturumu Apakkan-Eş, Vezir-Başkara, şeyhun-Diniz, Ünalđı, Reka ve Reka; 9. Oturumu Akbaş, Duman, Elibol, Kolukısa, İpek ve İşcel; 10. Oturumu Doğan, Oral, Dağdeviren; ve 11. Oturumu ise Doğan, Oral, Dağdeviren tarafından hazırlanmıştır. (TEAGP, 2022). Araştırma kapsamında bu programın dezavantajlı ebeveynler üzerindeki etkisi araştırılmıştır.



2. PROBLEM DURUMU

20.yüzyılın sonlarında önemli değişimler geçiren aile kavramı modernleşmiş tüm toplumlarda etkisini göstermektedir (Acar, 2001). Sanayileşme, eğitim seviyesinin yükselmesi, bireyselleşme gibi değişimlerle geleneksel geniş aileler yerini çekirdek ailelere bırakırken zamanla bu aile yapıları da tek ebeveynli aileler gibi yeni yapılara dönüşmeye başlamıştır. Tek ebeveynli aile yapısı gerek ülkemizde gerekse dünyada giderek yaygınlaşmaktadır. Bu değişim ile birlikte aileler çeşitli uyum sorunları ile karşılaşmaktadır. Literatürdeki çalışmalar tek ebeveynli ailelerin yaşadıkları sorunları detaylı biçimde açıklamaktadır (Gladding, 2012 akt. Aydıner Boylu ve Öztop, 2013). Ailelerin karşılaştıkları problemler ebeveynlik becerilerinin zayıflamasına de sebep olmaktadır. Literatür incelendiğinde pek çok çalışmanın tek ebeveynli aile yapısının çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini incelediği görülmektedir. Alabay (2020) boşanmış ailelerin çocuklarına ilişkin yapmış olduğu çalışmasında çocukların davranışsal, ruhsal ve sosyal problemler yaşadığı bulgusuna ulaşmıştır. Bir başka çalışmada ise tek ebeveynli aile üyesi olan ergenlerin evliliğe dair beklentilerinin ve geleceğe yönelik algılarının, aile iç ilişkilerden yoğun şekilde etkilendiği ortaya konmuştur (Yılmaz ve Yalçın, 2021). Stephen ve Udisi (2016) ise tek ebeveynli ailelerde büyüyen çocukların ekonomik sıkıntılarının ötesinde okulu bırakma, iş gücünden kopma ve genç ebeveyn olma risklerini taşıdıklarını ifade etmektedirler. Çocuklar üzerindeki tüm bu önemli etkiler dikkat çekicidir. Ayrıca çocuklarına tek başına bakım verme sorumluluğunu alan ebeveynlerin karşılaştıkları sorunlar kimi zaman ebeveynlik becerilerinin zayıflamasına neden olmaktadır. Bu da çocuklarda davranış problemlerine (Alabay, 2020), uykusuzluğa (Troxell, Lee, Hall ve Matthews, 2014), iştah ve yeme düzeni problemlerine (Parikka, Levälähti, Martelin ve Laatikainen, 2018) ve akademik başarıda düşüşe (Şentürk, 2012) kadar pek çok probleme yol açabilmektedir. Bu durumun tek ebeveynli ailelerin ihtiyaçlarına yönelik, ebeveyni ve çocuğu güçlendirmeyi amaçlayan yeni politikalar geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma problem durumunda bahsedilen ihtiyaçtan yola çıkarak Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı'nın tek ebeveynli ailelerde ebeveyn çocuk ilişkisi ve ebeveyn üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın hipotezleri şu şekildedir:

H1: Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı'na katılan deney grubu katılımcılarının olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi öntest sontest puanları sontest lehine anlamlı biçimde farklılaşacaktır.

H2: Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı'na katılan deney grubu katılımcılarının olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi öntest sontest puanları sontest lehine anlamlı biçimde farklılaşacaktır.

H3: Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı'na katılan deney grubu katılımcılarının ebeveyn öz kaynaklarından olan öz-yeterlilik, öz-etkililik, öz-yönetim ve kişisel belirleyiciler puanlarında öntest sontest puanları sontest lehine anlamlı biçimde farklılaşacaktır.

2.2. Araştırmanın Önemi

Araştırma tek ebeveynleri ailelerdeki hem ebeveynlere hem de çocuklara olumlu etkiler sunmayı amaçlaması bakımından oldukça önemlidir. Ebeveyn ve çocuk üzerinde ciddi etkileri bulunan toplumsal bir olguya müdahale hedeflenmektedir. Tek ebeveynlik hem ebeveynler hem de çocuklar üzerinde önemli etkilere sahip bir durumdur. Hane içerisinde ebeveynlik sorumluluğunu tek başına üstelenen ebeveynin desteklenmesi hem bireysel iyi oluş hem de aile iyi oluşu açısından gerekli görülmektedir. Bu doğrudan etkinin yanı sıra tek ebeveynli ailelerin desteklenmesinin dolaylı olarak toplumsal yaşama da olumlu katkı sunması beklenmektedir.

Ayrıca programın etkililiğinin değerlendirilmesi hem literatüre hem de alanda çalışan uzmanlara yeni bir bakış açısı kazandırması bakımından da önemli görülmektedir. Tek ebeveynli bireylere yönelik sosyal politikaların geliştirilmesinde, önleme ve müdahale programlarının tasarlanmasında alanda yapılmış daha önceki çalışmaların bulguları yol gösterici olmaktadır. Programın ebeveynler üzerindeki

çıktılarının araştırmacılar ve uzmanlar tarafından kullanılabilir olacak önemli bulgular sunması hedeflenmektedir.

2.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmada, 11 oturum süren ebeveyn uygulamasını içerdiğinden, katılımcı sayısı sınırlı tutulmuştur.

2.4. Tanımlar

Dezavantajlı aile: Boşanma, ölüm, evlilik dışı çocuk sahibi olma ya da evlat edinme gibi nedenlerle kurulmuş, çocuk/çocuklar ve tek bir ebeveynnden oluşan ailelerdir. Bu çalışma kapsamındaki uygulamada tek ebeveynli ailelerin bazı dezavantajlı özelliklerinden yola çıkılmıştır. Tek ebeveynli aileler literatürdeki mevcut araştırmaların da gösterdiğini gibi ekonomik olarak dezavantajlı oldukları gibi bakım sorumluluğunun tek bir ebeveynne yüklenmesi, çocukların bir ebeveynlerinden ayrı yaşamaları, boşanma veya ölüm sebebi ile aile içi travmaların, şiddetin varlığı ve sosyal hizmetlerin erişilebilir olmaması gibi etkenler bakımından dezavantajlı aileler olarak tanımlanmışlardır.

Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı: Tek ebeveynli ailelerdeki ebeveynlere yaşam becerileri ve sorunlarla baş etme becerileri sunarak onları güçlendirmek, maruz kaldıkları sosyal dışlanmayı azaltmak, ailelerin yararlanabilecekleri materyaller oluşturmak ve ailelere birbirinin başarılarını ve deneyimlerini paylaşabilecekleri ortam sunmak amacıyla geliştirilmiş bir ebeveyn programıdır.



3. YÖNTEM

Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı'nın tek ebeveynli ailelerde ebeveyn çocuk ilişkisi ve ebeveyn üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlayan araştırmada tek grup öntest sontest araştırma deseni kullanılmıştır. Bu çalışmada Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı kapsamında hazırlanmış olan 11 oturumluk ebeveyn programı katılımcılara uygulanmıştır.

3.1. Çalışma Grubu

Bu çalışmanın evrenini Kırıkkale ilindeki tek ebeveynli aileler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemi ise 30 gönüllü ebeveynden oluşmaktadır. Katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Katılımcılar araştırmaya dahil edilmeden önce yazılı onamları alınmış olup (Ek-1), bu çalışma Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 22/05/2023 tarihli ve 174975 nolu kararı (Ek-2) ile etik ilkelere uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Katılımcıların yaşları 22-51 ($X=34.40$) aralığında değişmektedir. Katılımcı ebeveynlerin çocuklarının yaşları ise 2-23 ($X=9.10$) aralığındadır. Katılımcıların %80'i (n=24) anne statüsünde iken %20'si (n=6) baba statüsündedir. Ebeveynlerin ekonomik kaynaklarına ilişkin beyanları incelendiğinde %36.7'sinin (n=11) bir işte çalışmakta olduğunu, %10'unun (n=3) nafaka ile geçim sağladığı, %13.3'ünün (n=4) sosyal yardım ile geçim sağladığı, %36.7'sinin (n=11) hem nafaka hem sosyal yardım ile geçindiğini %3.3'ünün (n=1) ise hem nafaka hem de aile desteği ile geçindiği görülmektedir. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 3.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı no:	Yaş	Statü	Medeni hali	Eğitim durumu	Gelir durumu	Ekonomik kaynak
K1	51	Anne	Eşi vefat etmiş	Okur yazar	7500	Sosyal Yardım
K2	22	Anne	Boşanma sürecinde	Ortaokul	4000	Nafaka ve sosyal yardım
K3	35	Anne	Boşanmış	İlkokul	6000	Nafaka ve sosyal yardım
K4	30	Anne	Boşanmış	Lise	5000	Nafaka ve sosyal yardım
K5	39	Anne	Boşanmış	Lise	8500	Nafaka ve aile desteği
K6	39	Anne	Boşanmış		4000	Nafaka
K7	38	Baba	Boşanmış	Lise	8500	Çalışıyor
K8	33	Anne	Boşanmış	Ortaokul	5500	Çalışıyor
K9	47	Baba	Boşanma sürecinde	Üniversite	20000	Çalışıyor
K10	31	Baba	Boşanmış	Üniversite	10000	Çalışıyor
K11	33	Baba	Boşanmış	İlkokul	10000	Sosyal Yardım
K12	38	Baba	Boşanmış	Üniversite	10000	Çalışıyor
K13	32	Anne	Boşanmış	Lise	6000	Nafaka ve sosyal yardım
K14	34	Anne	Boşanmış	Ortaokul	8500	Çalışıyor
K15	36	Baba	Boşanma sürecinde	Lise	15000	Çalışıyor
K16	30	Anne	Boşanma sürecinde	Lise	6000	Nafaka ve sosyal yardım
K17	25	Anne	Boşanma sürecinde	Lise	5500	Nafaka
K18	39	Anne	Boşanmış	İlkokul	2200	Sosyal Yardım
K19	32	Anne	Boşanma sürecinde	Lise	8500	Çalışıyor
K20	40	Anne	Boşanmış	İlkokul	6000	Nafaka ve sosyal yardım
K21	44	Anne	Boşanmış	İlkokul	7500	Nafaka
K22	34	Anne	Boşanmış	Lise	15000	Çalışıyor
K23	26	Anne	Boşanmış	Lise	8500	Çalışıyor
K24	28	Anne	Boşanmış	İlkokul	5000	Nafaka ve sosyal yardım
K25	33	Anne	Boşanmış	Ortaokul	5500	Nafaka ve sosyal yardım
K26	37	Anne	Boşanmış	Lise	6000	Nafaka ve sosyal yardım
K27	23	Anne	Boşanma sürecinde	Lise	3500	Sosyal Yardım
K28	41	Anne	Boşanma sürecinde	Ortaokul	8500	Çalışıyor
K29	29	Anne	Boşanmış	Ortaokul	5500	Nafaka ve sosyal yardım
K30	33	Anne	Boşanma sürecinde	Ortaokul	6000	Nafaka ve sosyal yardım

3.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı'nın ebeveyn çocuk ilişkisi ve ebeveyn üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla katılımcılara demografik ön bilgi formu, Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği (EÇÖ) ve Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği (EOB) uygulanmıştır. Öntest sonrası katılımcılara Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı uygulanmıştır. Eğitim sonunda ise sontest uygulaması yapılmıştır. Ölçeklerden elde edilen verilerin analizine geçmeden önce ön analizler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri analiz edilirken frekans, yüzde ve ortalama gibi betimsel istatistikler kullanılmıştır. Normalite testi için Tabachnick ve Fidell (2013)'in referans alındığı -1,5/+1,5 aralığındaki skewness-kurtosis değerleri normal dağılım kabul edilmiştir. Ön analiz bulgularına göre veriler tüm puanlarda normal dağılım göstermektedir. Bu sebeple verilerin analizinde parametrik testlerden olan ve tekrarlı (öntest-sontest) ölçümler arasında anlamlı bir farkın olup olmadığının belirlenmesi amacıyla kullanılan ilişkili örneklem t-Testinden yararlanılmıştır.

3.2.1. Demografik Ön Bilgi Formu

Çalışmaya katılmaya kabul eden katılımcılara ilişkin demografik bilgileri edinmek amacıyla katılımcılara demografik ön bilgi formu sunulmuştur (Ek-3). Formda katılımcıların yaşı, ebeveynlik statüsü, medeni hali, eğitim ve gelir durumu ve ekonomik kaynakları gibi katılımcıları tanımaya yönelik sorulara yer verilmiştir.

3.2.2. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği (EÇÖ)

Hetherington ve Clingempeel tarafından geliştirilen, Türkçe'ye uyarlama ve geçerlik güvenirlik çalışması Aytaç, Çen ve Yüceol (2018) tarafından gerçekleştirilen Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği (EÇÖ), 15 maddeden ve olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi ve olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır (Ek-4). Ölçeğin olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi alt boyutundan alınan puanların artması ebeveyn çocuk ilişkisindeki olumlu ilişkinin niteliğinin artması anlamına gelmektedir. Aynı durum diğer alt boyut için de geçerlidir, artış olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisini ifade etmektedir. 5'li Likert tipinde olan ölçekte 1 (hiç)'den 5 (aşırı)'e kadar verilen maddelerden çocuğu ile olan ilişkisini yansıtan ifadeyi işaretlenmesi istenmektedir.

Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek için öncelikle Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulanmıştır (Pohlmann'dan akt. Aytaç, Çen ve Yüceol, 2018). Ölçeğin Türkçe formunun da orijinal formunda olduğu gibi, olumluluk ve olumsuzluk olmak üzere, iki faktörlü yapı gösterdiği görülmüştür. Orijinal ölçekte tanımlanan madde puanlarının hipotez edilen yapılar için olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeğinin kısmi yakınsama geçerliği, olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeğinin ise yakınsama geçerliliği gösterdiği bulunmuştur. Test-tekrar test güvenilirliği için ölçek 46 anneye bir ay arayla tekrar uygulanmıştır. İki değer arası korelasyon değerleri hem EÇİÖ-P alt ölçeği ($r = .46, p < .001$) hem de EÇİÖ-N alt ölçeği ($r = .81, p < .000$) için ölçeklerin aynı katılımcılar tarafından farklı zamanlarda tutarlı olarak ölçüm yaptığını göstermektedir. Ölçeğin bu çalışmadaki Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .61 olarak bulunmuştur.

3.2.3. Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği (EOB)

Türkçe'ye uyarlama ve geçerlik güvenilirlik çalışması Sarıot Ertürk (2019) tarafından gerçekleştirilen Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği (EOB) Hamilton ve diğerleri tarafından geliştirilmiştir (Ek-5). Ölçek 5'li Likert tipindedir. Maddelere verilen cevaplar 1 (kesinlikle katılmıyorum) ve 5 (kesinlikle katılıyorum) arasında değişmektedir. Ölçekte toplam 16 madde bulunmaktadır. Ölçek alt boyutlarından alınan yüksek puanlar, ilgili alt boyut alanında kendini düzenleme becerisinin arttığına işaret etmektedir.

EOB ölçeğinin yapı geçerliliğini incelemek amacıyla Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. Analiz sonuçları öz değerleri 5.59 ve 1.14 arasında değişen yığılmalı olarak toplam varyansın %51'ini açıklayan üç faktörlü bir yapı ortaya koymuştur. Bu faktörlerden birisi, 1. ve 6. maddeden, diğeri ise 16. ve 4. maddeden oluşmaktadır. Bunun yanında üçüncü faktöre yüklenmiş olan 9. maddenin de yalnızca .079 faktör yükü farkıyla ikinci faktöre de yüklendiği görülmüştür. Bu sonuçlara bağlı olarak söz konusu 5 maddenin ölçekten çıkartılmasının ölçeğin geçerliği ve güvenilirliği için uygun olacağı düşünülmüş ve ölçeğin psikometrik özelliklerinin incelenmesine kalan 11 madde ile devam edilmiştir.

Ölçek için .87 (N=316) olarak hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlık değeri ölçeğin kabul edilebilir düzeyde bir güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Tavşancıl'dan akt. Sarıot Ertürk, 2019). Ölçeğin bu çalışmadaki Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .77 olarak bulunmuştur.

3.3. Uygulama: Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı

Tek ebeveynli ailelerin güçlendirmesi amaçlı hazırlanan eğitim programı Türk Ulusal Ajansı tarafından desteklenen Özelleştirilmiş Eğitim Programı ile Tek Ebeveynli Ailelerin Güçlendirilmesi Projesi (Strengthening Single Parent Families with Customized Training Programı) kapsamında hazırlanmıştır. Proje Erasmus + Erasmus + Yenilikçi ve iyi uygulamaların değişimi için ortaklık (KA2), Yetişkin Eğitimi İçin Stratejik Ortaklık (KA204) Projesidir (Erişim Adresi: <https://www.bizbiraileyiz.org/dokumanlar/>) Bu proje kapsamında geliştirilen programın amaçları şunlardır;

- Tek ebeveynli ailelerin ihtiyaçlarını araştırmak ve belirlemek, bunlara ilişkin farkındalık yaratmak.
- Tek ebeveynli aileler ile ilgili profesyonel bilgiyi arttırmak.
- Tek ebeveynli aileler ile ilgili bilimsel bilgi üretmek.
- Tek ebeveynli ailelerin yararlanabilecekleri materyaller oluşturmak.
- Tek ebeveynli ailelerin maruz kaldıkları sosyal dışlanmayı azaltmak, aileleri güçlendirmek.
- Tek ebeveynli aileleri güçlendirerek, çocuklarda ortaya çıkabilecek uyum ve davranış sorunlarını azaltmak.
- Tek ebeveynli ailelere yaşamlarını kolaylaştıracak bilgi sunmak.
- Tek ebeveynli ailelere birbirinin başarılarını ve deneyimlerini paylaşabilecekleri ortam sunmak.
- Tek ebeveynli aileleri yeni yaşam becerileri ve sorunlarla baş etme becerileri sunarak güçlendirmek.

3.3.1. Programın Yapısı

- Grup temelli oturumlardan oluşan eğitim programı
- Haftalık üç saatlik grup oturumları
- Etkileşimsel, hümanistik, hiyerarşik olmayan grup öğrenme ortamı
- Tam yapılandırılmış

- Kapalı grup çalışması,
- Yetişkin eğitimi programı

3.3.2. Programda Yer Alan Değerler ve Yetkinlikler

- Öğrenmeyi öğrenme
- Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler
- Dijital yetkinlik
- İnisiyatif alma ve girişimcilik
- Öz denetim
- Saygı
- Sevgi
- Sorumluluk

3.3.3. Programın Dayandığı Temel İlkeler

- Bu program tam yapılandırılmış, bir grup öğrenme programıdır.
- Katılımcılar tek ebeveynli ailelerde bakım rolünü üstlenen anne, baba, yâda diğer kişiler olabilirler.
- Önceden belirlenen amaçlara ulaşmak için düzenlenen grup oturumlarının belirlenen tarih ve sürede tamamlanmasına özen gösterilecektir. Ancak, grup oturumlarında temel olanın harcanan zaman değil, oturumların içeriği olduğu görüşüne bağlı kalınacaktır. Grubun ihtiyacına göre oturumların temel yapısına sadık kalınarak veriler bilgilerde azaltma ya da kısaltmalara gidilebilir. Destekleyici ek bilgiler verilebilir. Ayrıca eğitimci tarafından yeni ısınma alıştırmaları, metaforlar vs. eklenebilir. Ancak oturumların süresinin 180 dakikayı aşmamasına özen gösterilmelidir.
- Grup ailelerinin birbirlerini cesaretlendirmelerine ve olumlu deneyimlerini paylaşmalarına olanak sağlanacaktır.
- Grup lideri/uygulayıcı, her bir grup üyesinin (katılımcı) grup yaşantılarına katılımını sağlamaya özen göstererek, aileleri bu yönde yüreklendirecektir.

- Grup aileleri sürece katılmak istemediklerinde zorlanmayacak, her bir grup üyesinin katılım hızına saygı duyulacaktır.
- Ailelere grup sonunda katılım belgesi verilecektir. Bu belgeyi almaları için oturumlardan en az sekizine katılmış olması şartı aranacaktır.

3.3.4. Eğitim Programını Uygulama Prensipleri

- Eğitim programı haftada bir ya da iki oturum olarak uygulanır.
- Oturumlar maksimum 180 dakika olup, toplam 11 oturum bulunmaktadır
- Programa katılan ailelerin çok zorunlu durumlar dışında, her oturuma katılmaları beklenmektedir.
- Grup içinde konuşulan özel yaşantılara ilişkin konulardan grup dışında bahsedilmeyecek ve bir başkasına anlatılmayacaktır. Bu kurala uyulmadığı fark edilirse gruba açıklama yapılması beklenmektedir.
- Grup ailelerinin birbirlerine zarar verici davranışlarda bulunmalarına izin verilmeyecektir.
- Grup ailelerinin, her oturum sonunda verilen ev uygulamalarını yaparak, bir sonraki oturuma gelmeleri beklenmektedir.
- Grupta her üye dikkatle dinlenecek, ailelerin birbirlerini anlamalarına özen gösterilecektir.
- Grup oturumları sırasında grup lideri ve aileler birbirlerine saygılı davranacaklardır.
- Grup oturumlarında grup lideri ve aileler birbirlerini göreceğ biçimde oturacaklardır.
- Eğitime başlamadan önce eğitimde yer alacak ailelerle ön görüşme yapılmalı, ön görüşmenin standart olması için kısa bir ön görüşme formu hazırlanmalı!
- Her oturumun amaç ve hedeflerine uygun, teknikler için gereken materyal belirlenmeli ve hazır edilmeli.

3.3.5. Bilgilendirme ve Öğrenme Süreci

- Eğitici oyunlar (tanışma ve ısınma oyunları)

- Metaforlar
- Kısa filmler
- Anlatım (Power Point sunumu)
- Soru-Cevap
- Grup Çalışması

3.3.6. Oturum Başlıkları ve İçerikleri

A. İlk Oturum/Başlangıç Oturumu (Oturum 1)

İlk oturum tanışma oturumu olarak gerçekleştirilmiştir. Tanışma etkinliğinin ardından katılımcılara proje tanıtılmış, ön-test uygulanmış ve katılımcıların beklentileri alınmıştır. Grup kurallarının paylaşılması, ısınma oyunlarının oynanması ve günün değerlendirilmesi sonrasında oturum sonlandırılmıştır.

B. Gelişim Dönemleri (Oturum 2)

İkinci oturumda gelişim dönemleri ele alınmıştır. Oturum ısınma alıştırmaları ile başlatılmış, ergenlik öncesi çocukta gelişim dönemleri ve karşılaşılabilecek sorunlar konusu ile devam etmiştir. Gelişim dönemi özelliklerinin detaylı paylaşımı sonrasında katılımcılarla kısa bir canlandırma alıştırmaları yapılmıştır. Ardından aynı şekilde ergenlik dönemi konuları işlenmiş ve özetleme ile oturum sonlandırılmıştır.

C. Sosyal Destek ve Uyum (Oturum 3)

Üçüncü oturuma ısınma alıştırmaları ve bir önceki oturumun gözden geçirilmesi ile başlanmış ardından sosyal destek ve uyum konusu ele alınmıştır. Oturumun ana teması tek ebeveynli aile olmanın sosyal hayata etkisi ve sosyal hayatı etkileyen faktörler olarak belirlenmiştir. Oturumda tek ebeveynli ailelerde sosyal uyum sorunları ve başa çıkma yöntemlerine ilişkin bilgi paylaşımı ve alıştırmaları çalışmalarına yer verilmiştir. Oturum ebeveynlerin güçlü yönlerine vurgu yapılması, oturumun özetlenmesi ve değerlendirilmesi ile sonlandırılmıştır.

D. Psikolojik Sorunlar ve Baş Etme (Oturum 4-5)

Dördüncü ve beşinci oturumlar psikolojik sorunlar ve baş etme konusunda yürütülen birbirinin devamı niteliğindeki iki oturumdur. Dördüncü oturum ısınma alıştırmaları ile başlatılmış, tek ebeveynli olmakla bağlantılı karşılaşılabilecek uyum sorunları,

kabullenme, yeni aile sistemi, sosyal uyum ve sınırlar, eski eşle ilişki, ebeveynin kişisel güçleri ve çevresel kaynakları gibi konuların ele alınması ile devam etmiştir. Günün özetlenmesi ve değerlendirilmesi ile sonlandırılmıştır.

Beşinci oturumda ise ısınma alıştırmaları ile başlanmış, öncelikle katılımcılara çatışma ve problem çözme teknikleri ile ilgili beceri kazandırma uygulaması yapılmıştır. Ardından karşılaşılabilecek gelişimsel, uyum ve davranış sorunları ve profesyonel desteklere ilişkin bilgilendirme sunulmuştur. Son olarak stres kaynakları, stres ve öfke ile baş etme yöntemleri çalışılmış, gevşeme ve günün özetlenmesinin ardından oturum sonlandırılmıştır.

E. İletişim (Oturum 6-7)

Altıncı ve yedinci oturumlar iletişim konusunda yürütülen birbirinin devamı niteliğindeki iki oturumdur. Altıncı oturum ısınma alıştırmaları ile başlatılmış, temel iletişim kavramları: sözlü- sözsüz beden dili, sözel dil, destekleyici alıştırma, iletişim tarzları ve etkili iletişim konularının ele alınması ile devam etmiştir. Oturum günün özetlenmesi ve değerlendirilmesi ile tamamlanmıştır.

Yedinci oturumda ise ısınma alıştırmaları ve bir önceki oturumun gözden geçirilmesi ile başlanmış empati kurma becerisi hakkında bilgilendirme ve destekleyici araştırma ile devam etmiştir. Katılımcıların çocukla iletişim kurma becerilerinin ele alınmasının ardından oturum günün özetlenmesi ve değerlendirilmesi ile tamamlanmıştır.

F. Aile Ritüelleri ve Aktiviteler (Oturum 8)

Sekizinci oturumda aile ritüelleri teması ele alınmıştır. Bu oturumda da ısınma alıştırmaları ve bir önceki oturumun gözden geçirilmesi ile başlanmıştır. Ardından oturum tek ebeveynli olmadan önceki aile içi rolleri fark etme, aile ritüelleri, yeni aile içi ritüel oluşturma, aile ekonomisine katkı sağlayacak faaliyetlerin ele alınması ile devam etmiştir. Tüm oturumlarda olduğu gibi bu oturum da günün özetlenmesi ve değerlendirilmesi ile tamamlanmıştır.

G. Eğitim ve Öğrenme Süreci (Oturum 9)

Dokuzuncu oturuma ısınma alıştırmaları ve bir önceki oturumun gözden geçirilmesi ile başlanmış ardından eğitim ve öğrenme süreci konusu işlenmiştir. Katılımcılara öğrenme görevleri ile ilgili bilgi verilmesinin ardından balık kılıçığı diyagramı ve

eğitici hikâye sunumuna yer verilmiştir. Son bir ısınma alıştırması, günün özetlenmesi ve değerlendirmenin ardından oturum sonlandırılmıştır.

H. Sosyal ve Yasal Haklar (Oturum 10)

Onuncu oturum tek ebeveynli ailelerin sosyal ve yasal haklarına ilişkin bilgilendirmeyi içermektedir. Oturuma tüm oturumlarda olduğu gibi ısınma alıştırması ve bir önceki oturumun gözden geçirilmesi ile başlanmış ardından katılımcılarla yararlanılabilecek sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler, hukuksal ve ekonomik haklar (iş kanunu, medeni kanun- nafaka mal rejimi), mikro kredi, hibe programları, adli yardım, meslek edindirme kursları, eğitim desteği, şiddet istismar gibi durumlarda başvurulacak yasal haklar konularında bilgilendirme yapılmıştır. Günün özetlenmesi ve değerlendirmenin ardından oturum sonlandırılmıştır.

İ. Kapanış Oturumu (Oturum 11)

Son oturum olan on birinci oturum kapanış oturumu olarak tasarlanmıştır. Eğitim programının tamamında verilen bilgilerin özetlenmesine yer verildikten sonra ilk oturumda ele alınan beklentilerin karşılanma düzeyi grupla tartışılmıştır. Ailelerin grup çalışmasından öğrendikleri doğrultusunda geleceğe yönelik planları ile ilgili bilgi edinilmesinin ardından eğitimci gruba ilişkin genel görüşlerini bildirerek oturumu sonlandırmıştır.

3.3.7. Eğitim Programı Akışı

OTURUMLAR	AMAÇLAR	KONULAR
Giriş	Program Tanıtımı	Tanışma
Oturum 1	Başlangıç	Program Tanıtımı Ön Test
Gelişme	Ebeveynlerin Kendi	Gelişim Dönemleri
Oturum	Karşılaşabilecekleri ve	Sosyal Destek ve Uyum
2.3.4.5.6.7.8.9.10	Çocuklarda Rastlanabilecek Uyum ve Davranış Sorunlarına İlişkin Farkındalık Edinmeleri Ebeveynleri Yeni Sisteme Adapte Olma ve Sağlık Geçiş Konusunda Güçlendirme	Psikolojik Sorunlar ve bahsetme İletişim Aile Ritüelleri Eğitim ve Öğrenme Süreci Sosyal Haklar

	Öğrenme	Atmosferinin	
	Yükseltilmesi,	Grup Bağlılığı	
	ve Birliğinin	Sağlanması,	
	Güven Gelişimi		
Sonlandırma			Program Özeti
(Oturum 11)	Programın Sonlandırılması ve	Sonlandırma	
	Gelecek	Planlarının	Son Test
	Oluşturulması		Veda

3.4. Uygulama

Araştırma kapsamındaki uygulama eğitimleri haftada iki oturum olmak üzere 11 oturumda verilmiştir. Tek ebeveynli aileler için özelleştirilmiş eğitim programı el kitabından yararlanılarak yapılandırılmış eğitim programı uygulanmıştır. Uygun yerlerde Power Point sunumundan yararlanılmıştır. Eğitim katılımcıları uygun örneklem yöntemi ile seçilmiştir. Katılımcılar Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nden hizmet alan tek ebeveynli aileler arasından seçilmiştir. Gönüllü aileler eğitime katılmıştır. Katılımcılara ilk oturumda ön test ve son oturumda son testler verilmiştir. Eğitimleri gönüllü bir grup uygulayıcısı psikolog ve bir yardımcı uygulayıcı sosyal hizmet uzmanı vermiştir. Eğitimler Kırıkkale Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nün eğitim salonunda verilmiştir.



4. BULGULAR

Bu bölümde betimsel istatistiklere ilişkin analiz sonuçlarını ve katılımcıların EÇÖ ve EOB'den aldıkları puanlar arasında anlamlı fark olup olmadığına ilişkin t-Testi bulguları sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Ölçeklerden elde edilen verilerin analizine geçmeden önce ön analizler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri analiz edilirken frekans ve yüzde gibi betimsel istatistikler kullanılmıştır.

Tablo 4.1. Katılımcıların Cinsiyet, Ebeveyn Statüsü ve Almakta Oldukları Yardıma Dair Betimsel Değerler

Cinsiyet	N	%	Ebeveyn Statüsü	N	%	Alınan Yardım		
Kadın	24	80	Anne	24	80	Yardım Almıyor	16	53,3
Erkek	6	20	Baba	6	20	Aile Sosyal Hizmetler	14	46,7
Toplam	30	100	Toplam	30	100	Toplam	30	100

Katılımcıların %80'i (n=24) kadın; %20'si (n=6) ise erkektir. Katılımcıların yardım alma durumuna ilişkin beyanları incelendiğinde %53,3'ünün (n=16) yardım almadığını belirttiği; %46,7'sinin (n=14) ise Aile Sosyal Hizmetler yardımı aldığını belirttiği görülmektedir.

Tablo 4.2. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Dair Betimsel Değerler

Eğitim Durumu	N	%
Okuryazar	1	3,3
İlkokul	6	20
Ortaokul	7	23,3
Lise	12	40
Üniversite	4	13,3
Toplam	30	100

Katılımcı ebeveynlerin eğitim durumuna ilişkin bulgular incelendiğinde %3,3'ünün (n=1) okuryazar olduğu; %20'si (n=6) ilkokul mezunu olduğunu; %23,3'ü (n=7) ortaokul mezunu olduğunu; %40'ı (n=12) lise mezunu olduğunu; %13,3'ü (n=4) ise üniversite mezunu olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4.3. Katılımcıların Ekonomik Kaynaklarına Dair Betimsel Değerler

Ekonomik Kaynak	N	%
Nafaka	3	10
Çalışıyor	11	36,7
Sosyal Yardım	4	13,3
Nafaka ve sosyal yardım	11	36,7
Nafaka ve Aile Desteği	1	3,3
Toplam	30	100

Ebeveynlerin ekonomik kaynaklarına ilişkin beyanları incelendiğinde %36.7'sinin (n=11) bir işte çalışmakta olduğunu, %10'unun (n=3) nafaka ile geçim sağladığı, %13.3'ünün (n=4) sosyal yardım ile geçim sağladığı, %36.7'sinin (n=11) hem nafaka hem sosyal yardım ile geçindiğini %3.3'ünün (n=1) ise hem nafaka hem de aile desteği ile geçindiği görülmektedir.

Tablo 4.4. Katılımcıların Ebeveyn Çocuk İlişkisi ve Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği Öntest Puanlarına İlişkin Normallik Testi Sonuçları

Puan	N	Minimum	Maksimum	X	ss	Skewness	Kurtosis
Öntest EOB puan	30	2,55	4,46	3,58	,53	-,253	-1,027
Öntest EÇİÖ olumlu ebeveynlik puan	30	2,80	4,50	3,75	,38	-,053	,612
Öntest EÇİÖ olumsuz ebeveynlik puan	30	2	4,20	3,15	,57	-,158	,050

Normallik testi için Tabachnick ve Fidell (2013)'in referans alındığı -1,5/+1,5 aralığındaki skewness-kurtosis değerleri normal dağılım kabul edilmiştir. Ön analiz bulgularına göre veriler tüm puanlarda normal dağılım göstermektedir. Bu nedenle analizlerde parametrik testler tercih edilmiştir.

Katılımcıların EÇÖ olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi ve olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi alt boyutları puanlarında uygulama öncesi ve sonrası arasında gözlenen

değişimin anlamlı bir fark gösterip göstermediğine yönelik ilişkili örneklem t-Test sonuçları Tablo 6 ve 7’de verilmektedir.

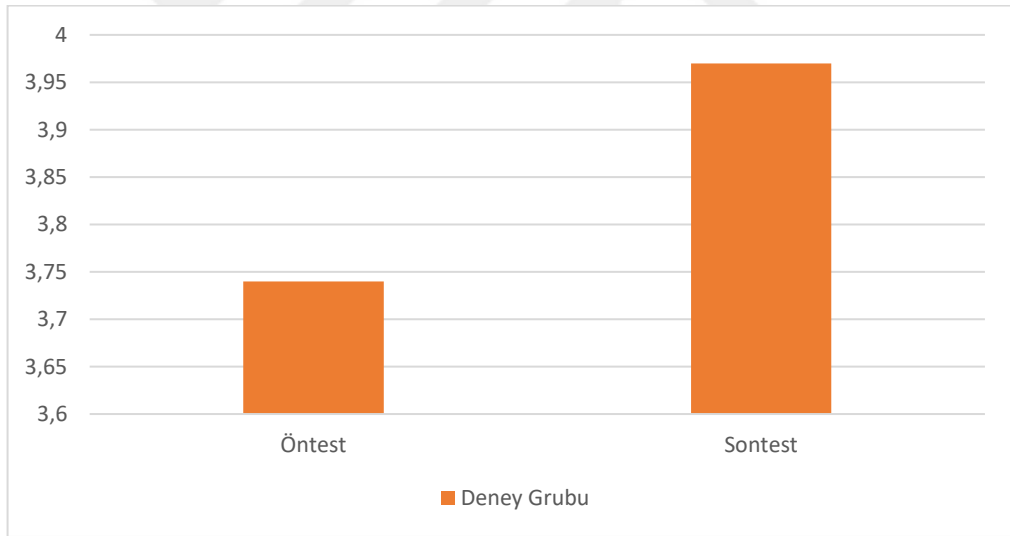
4.1. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği Olumlu Ebeveyn Çocuk İlişkisi Alt Boyutu Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Katılımcıların ebeveyn çocuk ilişkisi ölçeği olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi alt boyutuna ilişkin puanlarına yönelik ilişkili örneklem t-Testi sonuçları Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 4.5. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği Olumlu Ebeveyn Çocuk İlişkisi Alt Boyutu Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Test	n	\bar{x}	s	sd	t	p
Öntest	30	3,74	,375	29	5,778	,000*
Sontest	30	3,97	,442			

*İlişkili örneklem t-Testi, $p < .05$



Şekil 4.1. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği Olumlu Ebeveyn Çocuk İlişkisi Alt Boyutu Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Analiz sonuçları, programa katılan ebeveynlerin EÇÖ olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi alt boyutu puanlarında anlamlı bir fark meydana gelmiştir, ($t=5,778$, $p < .05$). Fark puanları gözlenen değişimin anlamlı olduğu göstermektedir. Bu durum ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin sıcaklık, ilgi ve duyarlılık noktasında artış gösterdiğini ve olumlu bir şekilde etkilendiğini göstermektedir.

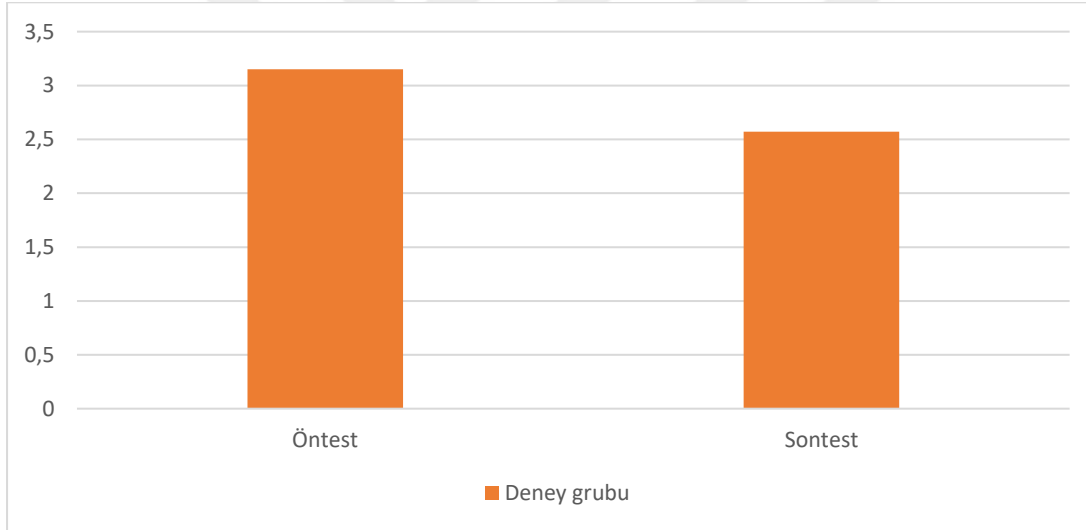
4.2. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği Olumsuz Ebeveyn Çocuk İlişkisi Alt Boyutu Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Katılımcıların ebeveyn çocuk ilişkisi ölçeği olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi alt boyutuna ilişkin puanlarına yönelik ilişkili örneklem t-Testi sonuçları Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 4.6. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği Olumsuz Ebeveyn Çocuk İlişkisi Alt Boyutu Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Test	n	\bar{x}	s	sd	t	p
Öntest	30	3,15	,564	29	6,968	,000*
Sontest	30	2,57	,385			

*İlişkili örneklem t-Testi, $p < .05$



Şekil 4.2. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği Olumsuz Ebeveyn Çocuk İlişkisi Alt Boyutu Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Analiz sonuçları, programa katılan ebeveynlerin EÇÖ olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi alt boyutu puanlarında anlamlı bir fark meydana gelmiştir, ($t=6,968$, $p < .05$). Fark puanları gözlenen değişimin anlamlı olduğu göstermektedir. Bu durum ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin çatışma, cezalandırma ve olumsuz duygu noktasında azalma gösterdiğini ve olumlu bir şekilde etkilendiğini göstermektedir.

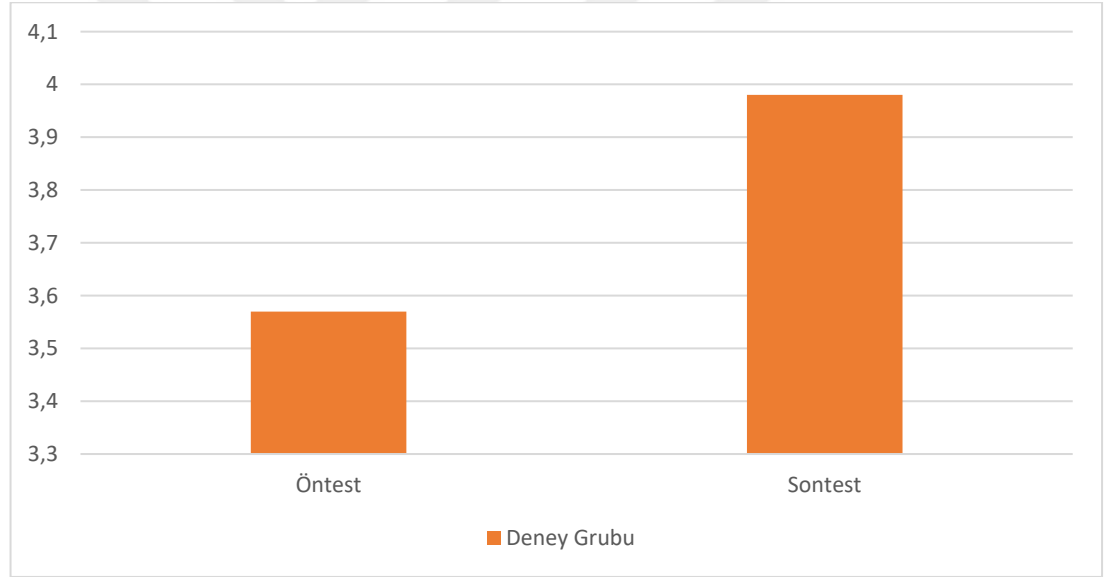
4.3. Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Katılımcıların EOB puanlarında uygulama öncesi ve sonrası arasında gözlenen değişimin anlamlı bir fark gösterip göstermediğine yönelik ilişkili örneklem t-Test sonuçları Tablo 8’de verilmektedir.

Tablo 4.7. Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Test	n	\bar{x}	s	sd	t	p
Öntest	30	3,57	,524	29	8,934	,000*
Sontest	30	3,98	,376			

*İlişkili örneklem t-Testi, $p < .05$



Şekil 4.3. Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Analiz sonuçları, programa katılan ebeveynlerin EOB puanlarında anlamlı bir fark meydana gelmiştir, ($t=8,934$, $p < .05$). Fark puanları gözlenen değişimin anlamlı olduğu görülmektedir. Bu durum ebeveynlerin katıldıkları programın tek ebeveyn olarak kendilerini öz-yeterlilik, öz-etkililik, öz-yönetim ve kişisel belirleyiciler noktasında olumlu bir şekilde etkilediğini göstermektedir.



5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma kapsamında araştırmacı tarafından uygulanan Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı'nın çocuğuna tek başına bakım veren ebeveynler üzerindeki etkisi incelenmiştir. Programa katılan deney grubu katılımcılarının uygulama öncesi ve sonrası olumlu ve olumsuz özellikleri temsil eden puanlarında son test lehine anlamlı farklılık görülmüştür. Programın olumlu ebeveyn çocuk ilişkisine, ebeveyn öz yeterliği, öz etkililiği ve öz yönetimi gibi kişisel kaynaklarına olumlu etkiye bulunduğu kanıtlanmıştır. Öte yandan program olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi düzeyini azaltmada da etkili bulunmuştur.

Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı'nın olumlu ebeveyn çocuk ilişkisini güçlendirdiği görülmektedir. Bu bağlamda çocuğa sevgi gösterme ve çocuktan sevgi görme, çocuğun fikirlerine önem verme ve kendisi hakkındaki fikirlerini önemseme, çocukla zaman geçirmekten zevk alma, çocukla baş başa kaliteli zaman geçirme gibi sıcaklık, ilgi ve duyarlılık ile ilgili konularda hem ebeveynin davranışlarında hem çocuğun ebeveyne yönelik davranışlarında olumlu yönde bir gelişme olduğu söylenebilir.

Ebeveyn çocuk ilişkisi bağlanma, sosyal destek ve aile sistemi bileşenlerinden oluşan çok boyutlu bir yapıyı ifade etmektedir (Nickerson, Mele ve Osborne-Oliver, 2009, akt. Özada ve Duyan, 2018). Tüm bu bileşenlerin niteliği ve niceliği ebeveyn çocuk ilişkisinin kalitesi ile yakından ilişkilidir. Bu çalışma kapsamında ebeveyn çocuk ilişkisi olumlu ve olumsuz olmak üzere iki boyut üzerinden incelenmiştir. Olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi, sıcaklık, ilgi ve duyarlılık düzeyini kapsarken; olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisi cezalandırma, çatışma ve olumsuz duygu gibi özellikleri kapsamaktadır (Aytaç, Çen, ve Yüceol, 2018).

Daha önceleri ebeveyn den çocuğa tek yönlü bir aktarım olarak görülen ebeveyn çocuk ilişkisinin hem ebeveynin hem de çocuğun birbirini etkilediği çift yönlü bir etkileşim örüntüsü olduğu fikri son zamanlarda kabul görmektedir (Saygı, 2011). Buna örnek olarak sunulabilecek Demirtaş-Zorbaz (2018)'a ait çalışmada olumlu

ebeveyn çocuk ilişkisi değişkeninin ebeveyn öz yetkinliğini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamakta olduğu bulunmuştur. Çocuğuyla olumlu ilişki kurabilen ebeveynler, kendilerini bir ebeveyn olarak daha yetkin görmektedir. Ebeveyn çocuk ilişkisinin çocuğa etkileri ele alındığında anne çocuk arasında sıcak, duyarlı, hassas ve güvene dayalı bir ilişkinin varlığında çocuğun çevreyi daha rahat keşfettiği ve huzurlu olduğu görülmektedir (Cummings, Braungart-Rieker ve Schudlich, 2003). Bulgular ebeveyn çocuk ilişkisinin hem çocuğun hem ebeveynin hem de ailenin genel refahı için önemli olduğuna işaret etmektedir. Özellikle dezavantajlı ailelerde ebeveyn çocuk ilişkisinin güçlendirilmesi aile içindeki pek çok problemin çözümüne katkı sunmaktadır.

Konu ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar incelendiğinde sınırlı sayıda çalışmanın tek ebeveynli ailelerdeki ebeveynleri güçlendirmeye yönelik program uygulaması içerdiği görülmektedir. Tek ebeveynli ailelere yönelik gerçekleştirilen bir grup programında üç vaka çalışmasının ikisinde grup eğitim müdahalesinin ebeveyn-çocuk etkileşimini olumlu etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır (Briggs, Miller, Orellana, Briggs ve Cox, 2013). Benzer şekilde Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı'nın da olumlu ebeveyn çocuk ilişkisini güçlendirdiği görülmektedir. Çalışmanın bulguları da literatür ile uyumlu olarak Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı'nın olumlu ebeveyn çocuk ilişkisine olumlu katkılar sunduğunu göstermektedir. Olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi ebeveyn çocuk arasındaki ilişkinin ikliminden çok daha fazlasını ifade etmektedir. Yapılan çalışmalarda olumlu ebeveyn çocuk ilişkisinin çocukların psikososyal gelişimlerini desteklediği (Dereli ve Dereli, 2017) ve problem çözme becerilerini güçlendirdiği görülmektedir (Akkuş, 2022). Bu bulgular programın ana hedefi doğrultusunda ebeveyni doğrudan etkilemenin yanı sıra dolaylı olarak çocuklar üzerinde de olumlu etki sağlayabileceğini göstermektedir. Bu da programı yaygın etki bakımından güçlü kılmaktadır.

Olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisinin varlığı ebeveyn ve çocuk ilişkisinin dışında hem çocuğun hem de ebeveynin yaşamının diğer alanlarında da problemlere neden olmaktadır. Olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisinin çocukta psikolojik problemlerle ilişkili olduğu bilinmektedir (Öngider, 2013). Saldırgan davranış sergileyen çocukların ebeveynleri ile ilişkilerinin incelendiği bir araştırmada saldırgan davranışın nedenleri arasında aile içinde sıcak-duygusal bir ilişki kurulamaması, çocuğun reddedilmesi veya aşırı derecede korunması gibi etkenler yer almaktadır (Özada ve Duyan, 2018).

Bu bağlamda Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı'nın olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisini azaltmada da etkili olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda çocuğu eleştirme ve çocuk tarafından eleştirilme, yanlışları hakkında çocuğa söylenme ve çocuğun ebeveynin yanlışları hakkında söylenmesi, çocukla görüş ayrılığına düşülmesi gibi ilişkideki çatışma, cezalandırma ve olumsuz duygu ile ilgili konularda hem ebeveynin davranışlarında hem çocuğun ebeveyne yönelik davranışlarında olumlu yönde bir gelişme olduğu söylenebilir. Araştırma uygulanan hem ebeveynin hem de çocuğun olumsuz davranışlarında önemli ölçüde bir azalmaya neden olduğunu göstermektedir.

Yürütülen bir diğer grup eğitim programında ise bekar annelere küçük çocuklarla çalışmak için beceri kazandırmak ve annelerin çocuklarıyla ilgili sorunları çözümede birbirlerine yardımcı olabileceği destekleyici bir ortam sağlamak amaçlanmıştır. Bulgular programın ebeveyn-çocuk iletişimi ve yönetim becerilerinde olumlu etkiler sağladığını; ebeveynlerin çocuklarının evdeki davranışlarıyla ilgili yaşadığı sorunların çoğunun çözümlenmesine yardımcı olduğunu ve ebeveynlerin çocuklarıyla daha etkili bir şekilde baş etmelerine yardımcı olduğunu göstermektedir (Cunningham ve Brown, 1984). Tek ebeveynli ailelerde uygulanan programlar sınırlı olsa da ebeveyn eğitim programlarının olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisini azaltmada etkili olduğu pek çok çalışma tarafından kanıtlanmıştır. Atak ve Rayana (2023) tarafından geliştirilen Gestalt Odaklı Pozitif Ebeveynlik Destekleme Programı uygulamasına ilişkin bulgular, programa katılan ebeveynlerin olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi puanlarının kontrol ve plasebo gruplarına göre anlamlı olarak daha düşük olduğunu göstermektedir. Ebeveyn Çocuk Etkileşimi Eğitimi'nin aileler üzerindeki etkisini inceleyen bir çalışmada da ebeveynlerin eğitim sonunda çocuklarına karşı daha sıcak, olumlu, ilgili oldukları ortaya konmuştur. Ayrıca eğitimin sonunda çocukların daha uyumlu oldukları saptanmıştır (Eyberg ve Robinson, 1982).

Olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi de tıpkı olumlu ilişkide olduğu gibi ilişkinin niteliğinin yanı sıra çocuğun şimdiki ve gelecek yaşantısında rol oynayan önemli bir olgudur. Ebeveyn çocuk ilişkisi ile yetişkin depresyonu arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada bulgular yetişkin yaşamındaki depresyonun, çocukluk döneminde maruz kalınan ebeveyn reddi ve kontrolü ile ilişkili olabileceğini göstermektedir (Crook, Raskin ve Eliot, 1981).

Araştırmanın son bulgusuna göre uygulanan program, ebeveynlerin öz düzenleme becerilerinde olumlu bir etkiye neden olmuştur. ‘Öz düzenleme, bireyin kendi öğrenme hedeflerini belirlediği, üstbiliş, motivasyon ve davranışları açısından aktif ve yapıcı bir süreç olarak tanımlanmaktadır’ (Arslan ve Gelişli, 2015, s.68.). Ebeveyn öz düzenleme becerilerinin gelişimi kişiyi ebeveyn rolünün dışında birey olarak da olumlu etkilemekte ve desteklemektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde programın katılımcılara katkısı daha geniş bir etki alanında yorumlanabilmektedir.

Araştırma kapsamında uygulanan programın ebeveyn öz yeterliğini arttırmada olumlu etkisi olduğu belirlenmiştir. Program ebeveynleri öz-yeterlilik, kişisel belirleyiciler, öz-yönetim ve öz-yetkinlik noktasında olumlu etkilemektedir. Öz-yeterlilik kapsamında ebeveynlerin belirli ebeveynlik sorunlarının üstesinden gelme veya çözüme; kişisel belirleyiciler kapsamında ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını ve sonuçlarını şansa veya olgunlaşmaya değil kendi çabalarına bağlama; öz-yönetim kapsamında hedef belirleme ve kendini izleme ve öz-yetkinlik kapsamında kendi kendine yeterli olabilmek için performans kriterlerine göre öz değerlendirme yapma davranışlarına olumlu yönde bir gelişme görülmektedir. Literatürdeki bulgular ışığında değerlendirildiğinde bu olumlu etkinin sadece ebeveyn üzerinde değil çocuk üzerinde de olumlu etkilere yol açabileceği düşünülmektedir. Literatürde bu varsayımı destekleyen bulgular bulunmaktadır.

Örneğin bir çalışmada güçlü öz düzenleme becerisine ve olumlu ebeveynlik becerilerine sahip ebeveynlerin çocuklarının öz düzenleme becerilerini güçlendirmede olumlu etkiye sahip oldukları belirtilmektedir (Sanders ve Mazzuchelli, 2013). Ebeveyn Öz-Yeterlilik Programının tek ebeveynli ailede büyüyen çocukların ahlakını geliştirmedeki etkililiğini incelenmesi amaçlanmıştır. Bulgular ebeveyn öz-yeterlilik programının tek ebeveynli ailede büyüyen çocukların ahlaki gelişimini iyileştirmede etkili olduğunu göstermektedir (Indreswari, Yafie, ve Ramalingam, 2022). Ayrıca yalnızca tek ebeveynli ailelere uygulanmamış olsa da ebeveyn programlarının birçoğunun ebeveyn öz düzenleme becerilerine olumlu katılar sunduğu çalışmalar tarafından kanıtlanmıştır (Konuk-Şener, 2011; Bağatarhan ve Nazlı, 2013; Sariot-Ertürk, 2019). Bu çalışmada da programın ebeveyn öz yeterliğini arttırmada olumlu etkisi tespit edilmiştir. Literatürdeki bulgular ışığında değerlendirildiğinde bu olumlu etkinin sadece ebeveyn üzerinde değil çocuk üzerinde

de olumlu etkilere yol açabileceği düşünölmektedir. Bu varsayımı destekleyen bulgular literatürde mevcuttur.

Mevcut çalışmanın bulguları literatürde yer alan bu bulgular ile uyumludur. Ayrıca bulgular, programın olumlu ebeveyn çocuk ilişkisini güçlendirdiğini, olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisini azaltmada etkili olduğunu ve ebeveynlerin öz kaynaklarını güçlendirmede etkili olduğunu göstermektedir. Tüm bu bulgular literatür ışığında incelendiğinde tek ebeveynli aileleri destekleyici bu ve bunun gibi işlevsel programların sürdürölmesi gerektiğini göstermektedir.





6. ÖNERİLER

- Çalışma kapsamında yürütülen tek ebeveynli ailelere yönelik bu programın etkililiğinin daha geniş örneklemlerde ve farklı değişkenlerle test edilmesi önerilmektedir.
- Araştırma desenine daha fazla katılımcı ve kontrol plasebo gibi farklı gruplar eklenerek yeni çalışmaların gerçekleştirilmesi programın etkililiğinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilir.
- Programın olumlu etkileri göz önüne alındığında daha çok uygulayıcı, program sorumluları ile iletişime geçerek uygulamayı Türkiye genelinde yaygınlaştırmalıdır.
- Programın hem ebeveyn hem de çocuk üzerindeki etkileri göz önüne alındığında bezer yapıdaki dezavantajlı ailelere yönelik programların çeşitlendirilmesi gerekli görülmektedir.



KAYNAKLAR

- Acar, H. (2001). Tek ebeveynli ailelere yönelik feminist sosyal hizmet müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12 (3), 13-25. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsh/issue/48414/613409>
- Afyonoğlu, M. F., Bayyar, A. B., Kesen, N. F. ve Morgül, B. (2021). Tek ebeveyn kadınların sorunlarının sosyal hizmet perspektifinden değerlendirilmesi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 85-107. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/tushad/issue/67462/1015434>
- Akaydın, T., N. (2019). Okul Öncesi Kuruma Devam Eden 3-6 Yaş Arasındaki Çocuklarda Babanın Ebeveynlik Stilinin Çocuğun Sosyal Yetkinlik ve Davranışları ile İlişkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akkuş, Ş. (2022). Ebeveyn Çocuk İlişkisinin 48-72 Aylık Çocukların Sosyal Problem Çözme Becerileri Arasındaki Farklılaşmanın İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Aksel, Ş. (2009). *Çocuk Suçluluğu ile ilgili psikolojik kuramlar. İçinde Gelişim Psikolojisi Bakış Açısıyla Çocuk Suçluluğu*, Ş. Aksel ve T. Yılmaz Irmak (Ed). Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları; İzmir.
- Aktaş, G. (2016). Türkiye’de aile sosyolojisi çalışmalarına genel bir bakış. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0 (52),
- Alabay, E. (2017). Okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin ebeveynlik tutumlarının incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 156–174. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.196720171234>
- Alabay, E. (2020). Boşanma sonrası oluşan tek ebeveynli aile çocukları: okul öncesi öğretmenlerinin görüşleri. *Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences (JOSHAS)*, 6(27), 852-863.
- Anne Çocuk Eğitim Vakfı AÇEV, (2023, Ekim). Anne-Çocuk Eğitim Programı. <https://www.acev.org/neler-yapiyoruz/programlarimiz/cocuklar-icin/anne-cocuk-egitim-programi/>
- Anne Çocuk Eğitim Vakfı AÇEV, (2023, Ekim). Baba Destek Programı. <https://www.acev.org/neler-yapiyoruz/programlarimiz/anne-babalar-icin/baba-destek-programi/>
- Arslan, E. ve Teze, S. (2016). *Bağlanma kuramı*. İçinde, N. Sargın, S. Avşaroğlu & A. Ünal (Ed.), Eğitim ve Psikolojiden Yansımalar, (ss.71-90). Konya: Çizgi Kitabevi

- Arslan, S. ve Gelişli, Y. (2015). Algılanan Öz-Düzenleme Ölçeği: bir ölçek geliştirme çalışması. *Sakarya University Journal of Education*, 5 (3), 67-74.
- Atak H. ve Rayana S. (2023). Effectiveness of Gestalt-Oriented Positive Parenting Support Program. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*; 15(1): 161-176.
- Atıla-Demir, S. ve Genç-Çelebi, Ş. (2017). Tek ebeveynli ailelerin sorunları: nitel bir araştırma. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (13), 111-128.
- Atmaca-Koçak, A. (2004). Baba Destek Programı Değerlendirme Raporu. İstanbul: AÇEV Yayınları. 29.10.2023 tarihinde https://acev.org/wp-content/uploads/2017/11/baba_destek_programi_-degerlendirme_raporu.pdf adresinden indirilmiştir.
- Ay, F. (2015). Aile Eğitimi Kurslarının Yetişkin Eğitimi Bağlamında Etkililiğinin Değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aydiner Boylu, A. ve Öztıp, H. (2013). Tek ebeveynli aileler: sorunlar ve çözüm önerileri. *Sosyoekonomi*, 19 (19).
- Aydoğdu, F. ve Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (2), 569-585. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/befdergi/issue/28762/307860>
- Aytaç, B. Çen, S. ve Yüceol G, P. (2018). Ebeveyn çocuk ilişkisi ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 25(3):209-221.
- Bağatarhan, T. ve Nazlı, S. (2013). Ebeveyn eğitim programının annelerin ebeveynlik öz-yeterliklerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*; 7(31): 67-88.
- Bal, Z. E., ve Coşan, D. (2018). Tek ebeveynli ailelerin çocuklarında sosyal medya kullanımı ve yalnızlık duygusu. *Dijital Çağda İletişim*, 99.
- Başbuğ, S., Cesur, G., ve Durak-Batıgün, A. (2016). Algılanan ebeveynlik biçimi ve yetişkin ayrılma anksiyetesi: kişilerarası bilişsel çarpıtmaların aracı rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 27, 1-13.
- Bayer, A. (2013) Değişen toplumsal yapıda aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*; 4(8), 101-129.
- Bekman, S. ve Atmaca-Koçak, A. (2011). Beş ülkeden anneler anlatıyor II: Anne-Çocuk Eğitim Programı'nın etkileri. *Eğitim ve Bilim*, 36(161).
- Borgers, N., Dronkers, J., & Van Praag, B. M. (1996). The effects of different forms of two-and single-parent families on the well-being of their children in Dutch secondary education. *Social Psychology of Education*, 1(2), 147-169.

- Briggs, H. E., Miller, K. M., Orellana, E. R., Briggs, A. C., & Cox, W. H. (2013). *Effective Single-Parent Training Group Program*. *Research on Social Work Practice*, 23(6), 680–693. doi:10.1177/1049731513489599
- Bronfenbrenner, U. & Ceci, S. J. (1994). Nature-nuture reconceptualized in developmental perspective: A bioecological model. *Psychological Review*, 101(4), 568.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32(7), 513–531. https://doi.org/10.14195/0870-4147-48-1
- Bronfenbrenner, U., & Morris, P. (2006). The bioecological model of human development. In W. Damon & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology* (6., Vol. 91, pp. 793– 828). John Wiley & Sons, Inc.
- Campbell, L., & Marshall, T. (2011). Anxious attachment and relationship processes: an interactionist perspective. *Journal of Personality*, 79(6), 1219–1250. doi:10.1111/j.1467-6494.2011.00723.x
- Canel, A., N. (2007). Ailede problem çözüme, evlilik doyumu ve örnek bir grup çalışmasının sınanması. (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Crook, T, Raskin, A, & Eliot, J. (1981). Parent-child relationships and adult depression. *Child Development*; 52(3):950. doi:10.2307/1129099
- Cummings E. M., Braungart-Rieker J. M., Rocher-Schudlich D. T. (2003) Emotion and personality development in childhood. Handbook of psychology: Volume 6 developmental psychology içinde, RM Lerner, MA Easterbrooks ve JMistry (ed) John Wiley & Sons Inc, New Jersey, s:211-239
- Cunningham, N. J., & Brown, J. H. (1984). A parent group training program for single parents. *The Journal for Specialists in Group Work*, 9(3), 145–150. doi:10.1080/01933928408412521
- Çapcıoğlu, İ. (2018). Sekülerleşen toplumda bireyselleşen aile. *Turkish Studies*, 13(2), 19-34.
- Damota, M. D. (2019). The effect of divorce on families' life. *Academia Edu*, 46.
- Demirbilek, M. (2016). Aile danışmanlığı: Bir uygulama örneği. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 10(2), 109-120.
- Demirtaş-Zorbaz, S. (2018). Ebeveyn öz yetkinliğinin yordayıcısı olarak ebeveyn-çocuk ilişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (46), 144-153.
- Dereli, E. ve Dereli B, M. (2017). Ebeveyn-çocuk ilişkisinin okul öncesi dönem çocukların psikososyal gelişimlerini yordaması. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*; 14(1): 227-258.

- Doğan, F., Z. (2023). Velisi aile eğitimi almış öğrencilerin başarı düzeyleri. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*. 9(28). 20-45.
- Eminoğlu, B. (2007). Dört-beş yaş çocuklarının sosyal davranışları ile ebeveyn davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Er, H. ve Bartan, M. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin tek ebeveynli aileden gelen çocuklara ilişkin görüşleri ve uygulamalarının incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (2), 364-383. DOI: 10.17679/inuefd.446087
- Eraslan, Ş. (2020). 3-6 Yaş Çocukların Ebeveynlerine Bağlanma Stilleri: Tek ve Evli Ebeveynlerin Karşılaştırılması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erbaş, Ş. (2022). Tek ebeveynli ailede yetişen bireylerin bağlanma stilleri ve aidiyet ilişkisinin incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eslek, D. ve Yılmaz Irmak, T. (2018). Ekolojik sistemler kuramı çerçevesinde göçmen çocuklar ve oyunları üzerine bir derleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (3), 347-362. DOI: 10.16953/deusosbil.297792
- Eyberg, S. M., & Robinson, E. A. (1982). Parent-child interaction training: Effects on family functioning. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 11(2), 130-137.
- Feyzioğlu, S. ve Kuşçuoğlu, C. (2011). Tek ebeveynli aileler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 26 (26), 97-110. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/spcd/issue/21103/227270>
- Genç, Ö. (2019). Tek ebeveynli ailelerin yaşadığı sorunların incelenmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- Genç, Y. (2021). Tam aileye ve tek ebeveynli aileye sahip ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeylerinin, kendine zarar verme davranışlarının ve başa çıkma becerilerinin karşılaştırılması (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Gökçe, H. (2017). Dünü, bugünü, yarını ile aile. *Sosyoloji Notları*, 1 (1), 50-63. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosnot/issue/33544/351368>
- Gökler, R. ve Atamtürk, E. (2021). Ebeveynlik rollerindeki değişim. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 2 (2), 151-177. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/spshcd/issue/68087/1057840>
- Gül, I. (2023). Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılıkları ile ailelerin dijital ebeveynlik farkındalıkları arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Gültekin, F. ve Arıcıoğlu, A. (2017). Üniversite öğrencilerinde bağlanma stilleri ve sosyal bağlılık ilişkisi. *Sakarya University Journal of Education*, 7 (2), 373-384. DOI: 10.19126/suje.296046
- Güneş, F. (2011). Aile, evlilik, akrabalık ve hane. A. Kasapoğlu ve N. Karkıner (Ed.), *Aile Sosyolojisi* içinde (s. 28-50). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Güngör, A. (2023). Tek ebeveynli aileler: sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 23 (58), 129-155. DOI: 10.21560/spcd.vi.1154433
- Gür, B., S. ve Kurt, T. (2011). Türkiye'de ailelerin eğitim ihtiyaçları. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 7(27).
- Hallaç, S. ve Öz, F. (2014). Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. *Current Approaches in Psychiatry*; 6(2): 142-153.
- Hamamcı, Z. ve Sevim, S. S. (2004). Türkiye'de aile rehberliği çalışmaları. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 3 (22), 77-87. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tpdrd/issue/21442/229816>
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511-524. doi:10.1037/0022-3514.52.3.511
- Hilton, J. M., & Desrochers, S. (2002). Children's behavior problems in single-parent and married-parent families: Development of a predictive model. *Journal of Divorce & Remarriage*, 37(1-2), 13-36.
- Indreswari, H., Yafie, E., & Ramalingam, K. (2022). The effectiveness of parental self-efficacy program to improve children's moral development with single-parent status. *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities*, 30(1).
- İzci, L. ve Mazman, İ. (2021). Sembolik etkileşimcilik çerçevesinden korunmaya muhtaç çocuklarda benlik. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1), 151-170. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kusbd/issue/60105/811954>
- Kalaycı, A., R. (2011). *Tek Ebeveynli Aileler*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Karababa, A. (2018). Ön ergenlerin umut düzeylerinin ebeveynlik stilleri açısından incelenmesi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1 (1), 48-64. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/apdad/issue/41936/486079>
- Karabulut Demir, E., D. (2007) *Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ)* (Yüksek lisans tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul Üniversitesi
- Karabulut-Demir, E. ve Şendil, G. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ). *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(21), 15-25.

- Karaşar, B. (2014). Öğretmen adaylarının bağlanma stilleri ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (1), 27-49. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/amauefd/issue/1730/21208>
- Kasapoğlu, A. (2011). Sosyolojik Yaklaşımlar Temelinde Aile Kuramları. A. Kasapoğlu ve N. Karkıner (Ed.), *Aile Sosyolojisi* içinde (s. 3-26). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Kayar, N. (2021, Şubat 17). Bronfenbrenner'in Kuramının Ekoloji ve Eğitim Evrenindeki Bir Yorumu. (<https://egitimheryerde.net/bronfenbrennerin-kuraminin-ekoloji-ve-egitim-evrenindeki-bir-yorumu/>).
- Kesebir S., Kavzoğlu S., Ö. ve Üstündağ M., F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 3(2): 321-342.
- Keskin, G. ve Çam, O. (2007). Bağlanma süreci: ruh sağlığı açısından literatürün gözden geçirilmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 23 (2), 145-158. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/egehemsire/issue/49599/635613>
- Kılıç, Ç. (2010). Aile eğitim programları ve Türkiye'deki örnekleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 10(1), 99-111. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aibuefd/issue/1498/18128>
- Kır, İ. (2006). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.
- Kırman, A. ve Doğan Ö. (2017). Anne-Baba Çocuk İlişkileri: Bir Meta-Sentez Çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4 (1).
- Koç, Ö., Özkan, H., ve Karakoç, H. (2016). Annelik rolü ve ebeveynlik davranışı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 6(2); 143-150.
- Konuk-Şener, D. (2011). Annelik öz etkililiği ve benlik saygısını yükseltme programının etkililiği (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Koyuncu-Şahin, M. (2021). Olumlu Ebeveynlik Programı'nın çocukların davranış problemlerine, ebeveynlerin disiplin yöntemlerine ve ebeveyn-çocuk ilişkisine etkisi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Leung, C., Tsang, S., Heung, K., & Yiu, I. (2009). Effectiveness of parent—child interaction therapy (PCIT) among Chinese families. *Research on Social Work Practice*, 19(3), 304-313.
- Liu, Y., L. (2003). Parent—child interaction and children's depression: the relationships between Parent—Child interaction and children's depressive symptoms in Taiwan. *Journal of adolescence*, 26(4), 447-457.

- Moilanen, I., & Rantakallio, P. (1988). The single parent family and the child's mental health. *Social Science & Medicine*, 27(2), 181–186. doi:10.1016/0277-9536(88)90327-9
- Mueller, D. P., & Cooper, P. W. (1986). Children of single parent families: How they fare as young adults. *Family Relations*, 169-176.
- Ogelman, H. G., Önder, A., Seçer, Z., ve Erten, H. (2013). Anne tutumlarının 5-6 yaş çocuklarının sosyal becerilerini ve okula uyumlarını yordayıcı etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 143.
- Öngider N. (2013) Anne-Baba ile Okul Öncesi Çocuk Arasındaki İlişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 5(4): 420-440.
- Özada A. ve Duyan V. (2018). Ebeveyn-çocuk ilişkisi ve zorbalık. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*. 12(1): 49-55.
- Özben, Ş. (2022). Tek ebeveynle yaşamının çocuk ve ergenlere etkilerinin incelenmesi. *Journal of Management Theory and Practices Research*, 3 (2), 151-161. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/jmtpr/issue/77136/1292156>
- Özdoğan, F. (2006). Türkiye'de uygulanan anne-baba eğitim programları. *Küreselleşen Dünyada Sosyal Hizmetlerin Konumu Hedefleri ve Geleceği Sempozyum Sunum Kitabı*. Antalya
- Özel, E. ve Zelyurt, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16(36). 9-34.
- Özelleştirilmiş Eğitim Programı ile Tek Ebeveynli Ailelerin Güçlendirilmesi Projesi (TEAGP). (2022). Oral, M. ve Dağdeviren, A. (Ed.) Ankara.
- Öztürk, E., Türel, F. İ., ve Oğur, E. (2020). Psikotarih ve bağlanma kuramı. Öztürk E (Ed.). *Psikotarih*, 1, 63-71.
- Özyürek, A., ve Şahin, F. T. (2015). Anne-çocuk ilişkisinin ve baba tutumlarının çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışları üzerine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 40(177).
- Parikka, S., Levälähti, E., Martelin, T., ve Laatikainen, T. (2018). Single-parenthood and perceived income insufficiency as challenges for meal patterns in childhood. *Appetite*, 127, 10–20. doi:10.1016/j.appet.2018.04.005
- Pehlivan, H. (2008). Anne eğitim programının etkililiğinin değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 10(4). 55-66.
- Peker, C., ve Aydın, A. (2017). Ergenlerde algılanan ebeveynlik stilleri, narsisizm, psikolojik ve sosyal uyum. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 24(2). 137-153.

- Pınar, Z. (2017). Yeni çocuk sahibi olmuş ebeveynlerin anne baba rolüne hazır olma durumu ile sosyodemografik özelliklerinin karşılaştırılması (Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi). Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Plotnik, R. (2009). *Psikoloji'ye giriş*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Rayana, S. (2023). Gestalt Odaklı Pozitif Ebeveynlik Destekleme Programı'nın etkililiğinin değerlendirilmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sak, R., Şahin Sak, İ., Atlı, S. ve Şahin, B. (2015). Okul öncesi dönem: anne baba tutumları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (3), 972-991.
- Sanders M. R. (2000). Community-based parenting and family support interventions and the prevention of drug abuse. *Addictive Behaviors*, 25(6), 929- 942.
- Sanders M., R. & Mazzucchelli T., G. (2013) The promotion of self-regulation through parenting interventions. *Clinic Child and Family Psychology* 16(1): 1-17.
- Sanders, M. R., Markie-Dadds, C., Tully, L. A., ve Bor, W. (2000). The Triple P-Positive Parenting Program: A comparison of enhanced, standard, and self-directed behavioral family intervention for parents of children with early onset conduct problems. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68(4), 624-640. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.68.4.624>
- Santrock, J., W. (2017). *Yaşam boyu gelişim*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sanvictores, T., & Mendez, M. D. (2021). Types of parenting styles and effects on children. (<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK568743/>)
- Sarıot-Ertürk, Ö. (2019). Olumlu ebeveynlik programı: okul öncesi çocuklarda problem davranışlara etkisi ve kendini düzenleme becerisinin aracı rolü. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saygı, D. (2011). Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması Ve Anne-Çocuk İlişkisinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Stephen, E. N., & Udisi, L. (2016). Single-parent families and their impact on children: A study of Amassoma community in Bayelsa State. *Europe Journal Resource Social Science*, 4.
- Subaşı, N., G. ve Kazan, H. (2020). Çocukluk dönemi bağlanma stillerinin yetişkin iletişimindeki etkisi. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 10 (2), 147-162. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tojdac/issue/53514/712536>
- Şanlı, D. ve Öztürk, C. (2012). Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi*

- Şentürk, Ü. (2012). Parçalanmış aile çocuklarının eğitimdeki başarı/başarısızlık durumu (Malatya örneği 2006). *Sosyal Politikalar Çalışmaları*, 7 (29), 105-126.
- Şentürk, Ü. (2012). Parçalanmış aile çocuklarının eğitimdeki başarı/başarısızlık durumu (Malatya Örneği 2006). *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7 (29), 105-126. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21094/227165>
- Şimşek S. ve Atak H. (2021). 12-18 Yaş Aile Eğitimi Programının Aile İşlevlerine Etkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 152-171.
- Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.), Boston: Allyn and Bacon.
- Talay, M. (2022). Tek ebeveynli ailelerin çocuk yetiştirmede yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlarla baş etme yöntemleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taş, B. ve Ateş, S. (2020). Boşanmış ve evli ebeveynlere sahip ergenlerin beş boyutlu iyi oluş modeli ve internet bağımlılık düzeylerinin incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15 (25), 3198-3232.
- Tekin-Epik, M., Çiçek, Ö. ve Altay, S. (2016, Mayıs 12-15). Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Tarihsel Süreçte Ailenin Değişen/Değişmeyen Rollerini. (V. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi)(http://www.tlck.org.tr/wpcontent/uploads/2016/05/V_TLCK_ozet_kitapcigi.pdf; sf.160.)
- Tezel-Şahin, F. ve Kalburan, F.N.C. (2009). Aile Eğitim Programları ve Etkililiği: Dünyada Neler Uygulanıyor? *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. (25), 1-12.
- Tezel-Şahin, F. ve Özbey, S. (2007). Aile eğitim programlarına niçin gereksinim duyulmuştur? Aile eğitim programları neden önemlidir? *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 12(12), 7-12.
- Topcu, Z. G., ve Demircioğlu, H. (2020). Ekolojik sistemler perspektifinden psikolojik sağlamlık. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 1(2), 125-147.
- Troxel, W. M., Lee, L., Hall, M., ve Matthews, K. A. (2014). Single-parent family structure and sleep problems in black and white adolescents. *Sleep Medicine*, 15(2), 255–261. doi:10.1016/j.sleep.2013.10.012
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. İstatistiklerle Aile, 2022 (Mayıs, 2023). <https://124.im/0nbzeBG>
- Türk Dil Kurumu [TDK]. Türk Dil Kurumu Sözlükleri http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cbd6c0aa727.34851497 adresinden erişim sağlanmıştır

- Tüzün, O. ve Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39.
- Uçar-Çabuk, F., ve Tezel-Şahin, F. Anne eğitim programının anne çocuk ilişkisine etkisinin incelenmesi. *X. Uluslararası Eğitimde Araştırmalar Kongresi*, 53.
- Ulusoy, M. D., Özcan-Demir, N. & Görgün-Baran, A. (2005). Ebeveynin çocuk yetiştirme biçimi ve ergen problemleri: Ankara ili örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (3), 367-386. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/tebd/issue/26123/275189>
- Ward, M. A., Theule, J., & Cheung, K. (2016). Parent–child interaction therapy for child disruptive behaviour disorders: A meta-analysis. In *Child & Youth Care Forum* (45), 675-690. Springer US.
- Weinraub, M., ve Wolf, B. M. (1983). Effects of stress and social supports on mother-child interactions in single- and two-parent families. *Child Development*, 54(5), 1297. doi:10.2307/1129683
- Wiggins, T. L., Sofronoff, K., & Sanders, M. R. (2009). Pathways triple P-positive parenting program: effects on parent-child relationships and child behavior problems. *Family process*, 48(4), 517-530.
- Yaman, B. (2018). Ebeveyn tutumlarının çocukların mizaç özellikleri ve duygu düzenleme becerileri üzerindeki rolü. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yapıcı, Ş. (2010). Türk toplumunda aile ve eğitim ilişkisi. *Turkish Studies*, 5(4), 1544-1570.
- Yılmaz, C. ve Yalçın, H. (2021). Tek ebeveynli ergenlerin evliliğe yönelik tutumları ile gelecek beklentileri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (6), 51-72. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/karataysad/issue/62196/883303>
- Yusufoğlu, Ö. Ş. ve Kızmaz Z. (2015). Parçalanmış yoksul ailelerin geçinme stratejileri: Elazığ örneği. *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 1-18. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/had/issue/32298/358850>

EKLER

EK-1. KATILIM ÖNCESİ BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ FORMU

Kırıkkale Üniversitesi

Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

KATILIM ÖNCESİ BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ FORMU

Sizi, Ömer DOĞAN tarafından Doç. Dr. İlkey Doğan TAŞ danışmanlığında yürütülen “Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı’nın Etkililiğinin Dezavantajlı Ailelerde Değerlendirilmesi” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı araştırmacılar tarafından geliştirilen ebeveynlik destekleme programının etkililiğini belirlemektir. Araştırmanın ilk etabında anketler için sizden tahminen 20 dk ayırmanız istenmektedir. Araştırma formlarına göre uygulamaya katılmaya uygun görülen katılımcılar haftada 1.5 saat süren 11 haftalık oturumlara katılacaklardır. Araştırmaya sizin dışınızda tahminen 30 kişi katılacaktır. ¹ Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz olarak, kimsenin baskısı ya da telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları belirtmenizdir. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama ya da katıldıktan sonra herhangi bir süre zarfında çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. İletişim bilgileriniz ise sadece iznimize bağlı olarak ve farklı araştırmacıların sizinle iletişime geçebilmesi için “ortak katılımcı havuzuna” aktarılabilir. Araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında, eğer şimdi ya da daha sonra ek bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir ya da omerdogan@gmail.com e-posta adresinden ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatılmıştır. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verilmiştir.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hişbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının 2:

Adı-

Soyadı:.....

.....

İmzası: İletişim Bilgileri: E-posta:

Telefon:

EK-2. ETİK KURUL İZİN BELGESİ

Evrak Tarih ve Sayısı: 14.06.2023 - 174975

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI
ETİK KURULU TOPLANTISI

KARAR TARİHİ : 22/05/2023
OTURUM NO : 05
TOPLANTI SAATI : 12.30

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu, Kurul Başkanı Prof. Dr. Şahin AHMETOĞLU başkanlığında gündemdeki maddeleri görüşmek üzere toplanarak aşağıdaki kararları almıştır.

- GÜNDEM** 23- Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyelerinden Doç. Dr. İlkay Doğan TAŞ'ın danışmanı olduğu Ömer DOĞAN tarafından yürütülen "Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı'nın Etkililiğinin Dezavantajlı Ailelerde Değerlendirilmesi" konulu proje başvurusunun görüşülmesi,
- KARAR** 23- Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyelerinden Doç. Dr. İlkay Doğan TAŞ'ın danışmanı olduğu Ömer DOĞAN tarafından yürütülen "Tek Ebeveynli Aileleri Güçlendirme Programı'nın Etkililiğinin Dezavantajlı Ailelerde Değerlendirilmesi" konulu proje incelenmiş olup, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmalar Etik Kurulu Yönergesinde belirtilmiş olan Etik İlkelerine uygun olduğuna karar verildi.

BAŞKAN

EK-3. KATILIMCI DEMOGRAFİK ÖN BİLGİ FORMU

ÖZELLEŞTİRİLMİŞ EĞİTİM PROGRAMI İLE TEK EBEVEYNLİ AİLELERİN
GÜÇLENDİRİLMESİ EĞİTİM PROGRAMI

KATILIMCI ÖN BİLGİ FORMU

Tarih:

DEMOGRAFİK BİLGİLER	
Adınız Soyadınız:	
Eğitim Durumunuz:	
Cinsiyetiniz	
Medeni Durumunuz (Evli, boşanma aşamasında, boşanmış, eşi vefat etmiş, bekar)	
Mesleğiniz (gelir getiren bir işiniz var mı?)	
Konut durumu (Kendi evim, kira, ailemin.... Yanında kalıyorum.)	
Ayrık geliriniz	
Yaşadığımız Şehir/İlçeçe	
AİLE YAŞAM BİLGİLERİ	
Birlikte Yaşadığımız Kişiler	
Herhangi bir kurumdan sosyal yardım alıyormuşsunuz? Alıyorsanız Hangi kurumdan destek alıyorsunuz? (Vakıf, Aile ve Sosyal Hizmetler, Dernekler vs.	
Herhangi bir engel durumunuz var mı?	

Ailenizde (aynı evde yaşayan) engelli birey var mı?
Herhangi bir fiziksel ya da ruhsal sağlık sorunuz var mı?
Ailenizde (aynı evde yaşayan) fiziksel yada sağlık sorunu olan birey var mı? Varsa kimler ve ne tür sorunları var mı?
Çocuklarınızın yaşları, cinsiyetleri ve eğitime devam edip etmedikleri? Ediyorsalar kaçınıcı sınıftalar?
1. 2. 3.
Ailenizin ekonomik kaynakları
Nafaka alıyorum Çalışıyorum Sosyal Yardım alıyorum Kendi ailem destek oluyor Oğlum/kızım çalışmıyor
EĞİTİME KATILIM İLE İLGİLİ BİLGİLER
Eğitimden nasıl haberdar oldunuz?
Bu eğitimden beklentileriniz nelerdir?

Teşekkür ederiz.

EK-4. EBEVEYN ÇOCUK İLİŞKİSİ ÖLÇEĞİ

Aşağıda çocuğunuzla olan ilişkinize dair sorular bulunmaktadır. Lütfen, sizi ve çocuğunuzu en iyi tanımlayan sayıyı 1`den (hiç), 5`e (aşırı) kadar olan ölçek üzerinde gösteriniz.

	1-Hiç	2-Çok az	3-biraz	4-Çok	5-Aşırı
1. Çocuğunuzla yalnız zaman geçirmekten ne kadar keyif alıyorsunuz?	1	2	3	4	5
2. Sizce çocuğunuz sizinle yalnız zaman geçirmekten ne kadar zevk alıyor?	1	2	3	4	5
3. Çocuğunuzla baş başa geçirdiğiniz süreden ne kadar memnunsunuz?	1	2	3	4	5
4. Sizce çocuğunuz sizinle baş başa geçirdiği süreden ne kadar memnundur?	1	2	3	4	5
5. Çocuğunuza sevginizi kolaylıkla gösterebilir misiniz?	1	2	3	4	5
6. Çocuğunuz size sevginizi kolaylıkla gösterebilir mi?	1	2	3	4	5
7. Çocuğunuzun sizin hakkınızda ne düşündüğüne ne kadar önem verirsiniz?	1	2	3	4	5
8. Çocuğunuz onun hakkında ne düşündüğünüzü ne kadar önemsiyor?	1	2	3	4	5
9. Çocuğunuza ne kadar benzediğinizi düşünüyorsunuz?	1	2	3	4	5
10. Çocuğunuzun yaptığı yanlışlarla ilgili ona ne kadar söylenirsiniz?	1	2	3	4	5
11. Çocuğunuz yanlış yaptığınız konuda size ne kadar söylenir?	1	2	3	4	5
12. Çocuğunuz ne kadar eleştiriyorsunuz?	1	2	3	4	5
13. Çocuğunuz sizi ne kadar eleştiriyor?	1	2	3	4	5
14. Çocuğunuz sizinle ne sıklıkla görüş ayrılığı yaşar?	1	2	3	4	5
15. Çocuğunuzun annesi veya babası olmaktan ne kadar keyif alıyorsunuz?	1	2	3	4	5

EK-5. EBEVEYN OLARAK BEN ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki cümleler ebeveynlikle ilgilidir. Lütfen bu cümlelere ne derecede katıldığınızı veya katılmadığınızı ölçek üzerinde (kutucuğu işaretleyerek) belirtiniz:

1: Hiç katılmıyorum

2: Katılmıyorum

3: Kararsızım

4: Katılıyorum

5: Çok Katılıyorum

		Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Çok katılıyorum
1.	Ebeveynlikle ilgili ortaya çıkan problemlerin çoğunu nasıl çözeceğimi biliyorum.	1	2	3	4	5
2.	Kendime bir ebeveyn olarak güvenirim.	1	2	3	4	5
3.	Çocuğumu yetiştirirken karşılaştığım güçlüklerin üstesinden gelmeyi becerebiliyorum.	1	2	3	4	5
4.	Çocuğumun her türlü problemi için bir çözüm yolu bulabiliyorum.	1	2	3	4	5
5.	Çocuğuma duygusal destek sağlama konusunda kendimi yeterli görüyorum.	1	2	3	4	5
6.	Çocuğumun ilgilenmesi için eğlenceli ve eğitici etkinlikler planlayıp düzenlemeyi becerebiliyorum.	1	2	3	4	5
7.	Çocuğuma iyi ebeveyn olabilmek için gereken tüm becerilere sahibim.	1	2	3	4	5
8.	Ana-babalık görevimi oldukça iyi şekilde yerine getirdiğimi düşünüyorum.	1	2	3	4	5
9.	Çocuğumu en çok neyin mutlu edeceğini bulmanın yollarını biliyorum.	1	2	3	4	5
10.	Canım bir şeye sıkıldığında bile, dikkatimi bir ebeveyn olarak yapmam gereken şeylere verebiliyorum.	1	2	3	4	5
11.	Çocuk yetiştirme şeklim iyi sonuç veriyor.	1	2	3	4	5

EK-6. TEK EBEVEYNLİ AİLELERİ GÜÇLENDİRME PROGRAMI ÖRNEK OTURUMLAR

Erişim Adresi: https://www.bizbiraileyiz.org/wp-content/uploads/2023/07/Tek_Ebeveynli_Cocuklar_Trainer_A4_TR_guidebook.pdf

Proje Koordinatörleri: Selami KAYNAKHAN, Ömer DOĞAN

Editörler: Muradiye ORAL, Ayşegül DAĞDEVİREN

Düzenleme: Ömer DOĞAN

Proje Ekibi

	Türkiye		Avrupa Birliği
Kırıkkale Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü	Selami KAYNAKHAN Havva ŞENSOY Selda USUL ERGÖRÜN	Fundacja Family Center, Polonya	Franciszek REKA, Magdalena REKA,
Kırıkkale Üniversitesi	Oktay AKBAŞ Hasan ATAK Nuray TAŞTAN AKDEMİR Serap Nur DUMAN	Helix-Helezon, Avusturya	Zeynep ELİBOL, Guluzar KOLUKISA, Elif İPEK, Seher İŞCEL
Ankara Yenimahalle Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü	Semra APAKKAN EŞ Sibel Vezir BAŞKARA, Herdemtaze ŞEYHUN DİNİZ, Yahya ÜNALDI Ayhan TURA	Ertekekek Alapítvány, Macaristan	Adel LENDVAI, Edina GABOR, Szubjektív
Kırıkkale Hayatboyu Eğitimi Geliştirme ve Meslek Edindirme Derneği (HEGMED)	Ömer DOĞAN Ayşegül DAĞDEVİREN Muradiye ORAL	Centro Per Lo Sviluppo Creativo Danilo Dolci, İtalya	Dario FERRANTE

Eğitim Programını Hazırlayanlar

- 1.Oturum : Muradiye ORAL, Ayşegül DAĞDEVİREN, HEGMED, Ankara, Türkiye
- 2.Oturum : Hasan ATAK, Nuray TAŞTAN AKDEMİR, Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye
Franciszek REKA, Magdalena REKA, Fundacja Family Center, Polonya
- 3.Oturum : Semra APAKKAN EŞ, Sibel Vezir BAŞKARA, Herdemtaze ŞEYHUN DİNİZ, Yahya ÜNALDI,
Yenimahalle RAM, Türkiye
Zeynep ELİBOL, Guluzar KOLUKISA, Elif İPEK, Seher İŞCEL , Helix-Helezon, Avusturya
- 4.Oturum : Muradiye ORAL, Ayşegül DAĞDEVİREN, HEGMED, Türkiye
Dario FERRANTE, Centro Per Lo Sviluppo Creativo Danilo Dolci, Italya
- 5.Oturum : Ömer DOĞAN, Muradiye ORAL, Ayşegül DAĞDEVİREN, HEGMED, Türkiye
Dario FERRANTE, Centro Per Lo Sviluppo Creativo Danilo Dolci, Italya
- 6.Oturum : Muradiye ORAL, Ayşegül DAĞDEVİREN, HEGMED, Türkiye
Adel LENDVAİ, Edina GABOR, Szubjektív Ertekekek Alapítvány, Macaristan
- 7.Oturum : Muradiye ORAL, Ayşegül DAĞDEVİREN, HEGMED, Türkiye
Adel LENDVAİ, Edina GABOR, Szubjektív Ertekekek Alapítvány, Macaristan
- 8.Oturum : Semra APAKKAN EŞ, Sibel Vezir BAŞKARA, Herdemtaze ŞEYHUN DİNİZ, Yahya ÜNALDI,
Yenimahalle RAM, Türkiye
Franciszek REKA, Magdalena REKA, Fundacja Family Center, Polonya
- 9.Oturum : Oktay BAŞ, Kırıkkale Üniversitesi, Serap Nur DUMAN, Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye
Zeynep ELİBOL, Gülüzar KOLUKISA, Elif İPEK, Seher İŞCEL, Helix-Helezon, Avusturya
- 10.Oturum : Muradiye ORAL, Ayşegül DAĞDEVİREN HEGMED Türkiye
11. Oturum : Muradiye ORAL, Ayşegül DAĞDEVİREN, HEGMED, Türkiye

EĞİTİM PROGRAMI AKIŞI

OTURUMLAR	AMAÇLAR	KONULAR
Giriş	Program Tanıtımı	Tanışma
Oturum 1	Başlangıç	Program Tanıtımı Ön Test
Gelişme	Ebeveynlerin Kendi	Gelişim Dönemleri
Oturum	Karşılaşabilecekleri ve	
2,3,4,5,6,7,8,9,10	Çocuklarda Rastlanabilecek	Sosyal Destek Ve Uyum
	Uyum Ve Davranış	
	Sorunlarına İlişkin	Psikolojik Sorunlar Ve
	Farkındalık Edinmeleri	Başetme
		İletişim
	Ebeveynleri Yeni Sisteme	Aile Ritüelleri
	Adapte Olma ve Sağlık	
	Geçiş Konusunda	Eğitim ve Öğrenme
	Güçlendirme	Süreci
		Sosyal Haklar
	Öğrenme Atmosferinin	
	Yükseltilmesi, Grup Bağlılığı	
	ve Birliğin Sağlanması,	
	Güven Gelişimi	
Sonlandırma		Program Özeti
(Oturum 12)	Programın Sonlandırılması	Sonlandırma
	ve Gelecek Planlarının	Son Test
	Oluşturulması	Veda

1.OTURUM

BAŞLANGIÇ 'MERHABA'

OTURUM AMAÇLARI

- Ailelerin birbirlerinin isimlerini öğrenmeleri
- Eğitime ilişkin beklentilerini ifade etmeleri
- Eğitim programı ve oturumlarına ilişkin genel bilgileri edinmeleri
- Çalışma ilkelerinin (grup kurallarını) belirlenmesi

OTURUM AKIŞI

Adımlar	Hedef Kazanımlar	Etkinlik	Yöntem	Süre
1	Grubu başlatma	Merhaba, tanışma	İnteraktif	20 Dakika
2	Grubu program hakkında bilgilendirme	Proje ile ilgili kısa bilgilendirme	Doğrudan bilgi aktarma	15 Dakika
3	Ailelerin ön bilgisini değerlendirmek	Ön test	Ailelerin testleri doldurulması	15 Dakika
4	Eğitim sürecinde dikkat edilecek unsurları belirlemek için Ebeveynlerin eğitim ile ilgili beklentilerinin belirlenmesi	Beklentilerin alınması	İnteraktif çalışma	20 Dakika
5	Eğitim grubunun ilkeleri ve sınırlarının oluşturulması	Çalışma ilkeleri/ grup kurallarının belirlenmesi	İnteraktif çalışma, alınan kararları yazma	20 Dakika
	Tek ebeveynli aile olmakla ilgili farkındalık yaratma ve çalışmaya başlama	Tek Ebeveynli aile olmak	Tek ebeveynli ailenin tanımı ve algılar üzerinde tartışmak	30 Dakika
6	Öğrenme atmosferinin yükseltilmesi, grup bağlılığı ve birliğin sağlanması, güven gelişimi	Destekleyici alıştırma/aktivite (oyun, anekdot, metafor, video vb.) fikir paylaşımı	Fiziksel aktivite/görsel izleme/okuma/ dinleme/paylaşma	10 Dakika
7	Gruba enerji girmesi	Isınma oyunu	Fiziksel aktivite	10 Dakika
8	Pekiştirme	Günün özetlenmesi	Sözel bilgilendirme	15 Dakika
9	Oturumu tamamlama	Günün değerlendirilmesi	Sözel, fiziksel vs. geri bildirim teknikleri	15 Dakika
10	Sonlandırma	Bir sonraki oturumla ilgili bilgi verme Oturumu bitirme	Sözel	10 Dakika

4.OTURUM

PSİKOLOJİK SORUNLAR VE BAŞ ETME 1

OTURUM AMAÇLARI

- Tek ebeveynli aileleri karşılaşılabilecekleri psikolojik sorunlarla ilgili bilgilendirmek
- Tek ebeveynli ailelerin karşılaşılabilecekleri psikolojik sorunlarla baş etme becerilerini geliştirmek

OTURUM AKIŞI

Adımlar	Hedef Kazanımlar	Etkinlik	Yöntem	Süre
1	Grubu başlatma	Merhaba	İnteraktif	10 Dakika
2	Gruba enerji ve motivasyon sağlama	Isınma alıştırması	interaktif	10 Dakika
3	Oturlar arası bağlantı kurma, bilgiyi pekiştirme	Bir önceki oturların gözden geçirilmesi	Aileler ve uygulayıcı Bilgilendirme,	15 Dakika
4	Ebeveynlerin kendi karşılaşılabilecekleri ve çocuklarda rastlanabilecek uyum ve davranış sorunlarına ilişkin farkındalık edinmeleri	Tek ebeveynli olmakla bağlantılı karşılaşılabilecek uyum sorunları-akran zorbalığı, içe çekilme, aşırı hareketli olma, okul başarısında düşme, gerileme, depresyon, kaygı, sosyal değişime uyum sağlayamama, ebeveynler arası sorunlar	Psikoeğitim-Bilgilendirme-PPT	30 Dakika
5	Ebeveynleri yeni sisteme adapte olma ve sağlık geçiş konusunda güçlendirme	Kabullenme, yeni aile sistemi, sosyal uyum ve sınırlar-eski eşle ilişki	Psikoeğitim-Bilgilendirme-PPT	30 Dakika
6	Öğrenme atmosferinin yükseltilmesi, grup bağlılığı ve birliğinin sağlanması, güven gelişimi	Destekleyici alıştırma/aktivite (oyun, anekdot, metafor, video vb.) fikir paylaşımı	Fiziksel aktivite/görsel izleme/okuma/dinleme/paylaşma	15 Dakika

7	Ebeveynin kaynaklarını fark etmesi ve başa çıkma inancının gelişmesi	Ebeveynin kişisel güçleri ve çevresel kaynaklar (aile sistemi ve sınırlar)	Psikoeğitim-bilgilendirme, PPT, güçleri fark etmeye yönelik alışma (küçük grup çalışmaları)	30 Dakika
8	Gruba enerji girmesi	Isınma oyunu	Fiziksel aktivite	10 Dakika
9	Pekiştirme	Günün özetlenmesi	Sözel bilgilendirme	10 Dakika
10	Oturumu tamamlama	Günün değerlendirilmesi	Sözel, fiziksel vs. geri bildirim teknikleri	10 Dakika
11	Sonlandırma	Bir sonraki oturumla ilgili bilgi vermek, Hoşçakal	Sözel	10 Dakika



10.OTURUM

SOSYAL VE YASAL HAKLAR

OTURUM AMAÇLARI

- Tek ebeveynli ailelere kendi buldukları bölge ve ülke koşullarına göre sahip oldukları sosyal ve yasal haklar ile ilgili bilgilendirmek. Örneğin sosyal yardımlar, iş kanunu, çocuk koruma kanunu, medeni kanun gibi
- Tek ebeveynli aileleri sosyal yardıma ihtiyaç duyduklarında başvurabilecekleri kurumsal mekanizmalarla ilgili bilgilendirmek

OTURUM AKIŞI

Adımlar	Hedef Kazanımlar	Etkinlik	Yöntem	Süre
1	Grubu başlatma	Merhaba	İnteraktif	10 Dakika
2	Gruba enerji ve motivasyon sağlanması	Isınma alıştırmaları	interaktif	10 Dakika
3	Oturlar arası bağlantı kurma, bilgiyi pekiştirme	Bir önceki oturumun gözden geçirilmesi	Aileler ve uygulayıcı Bilgilendirme,	15 Dakika
4	Destek alabilecekleri sosyal yardım hizmetleri ve kurumlarla ilgili bilgi vermek	Sosyal yardımlar ekonomik destek, kreş yardımı, engelli aylığı, engelli bakım ücreti, aynı yardım, KKE hizmeti, belediye hizmetleri	Psiko eğitim-bilgilendirme, PPT, güçleri fark etmeye yönelik alıştırmalar (küçük grup çalışmaları)	20 Dakika
5	Destek alabilecekleri hukuksal ve ekonomik haklarla ilgili bilgi vermek	Hukuksal ve Ekonomik haklar (İş Kanunu, Medeni Kanun- Nafaka, mal rejimi), mikro kredi, hibe programları, adli yardım, meslek edindirme kursları, eğitim desteği	Psikoeğitim-bilgilendirme, PPT, güçleri fark etmeye yönelik alıştırmalar (küçük grup çalışmaları)	20 Dakika
6	Öğrenme atmosferinin yükseltilmesi, grup bağlılığı ve birliğinin	Destekleyici alıştırmalar/aktivite (oyun, anekdot, metafor, video vb.) fikir paylaşımı	Fiziksel aktivite/görsel izleme/okuma/dinleme/paylaşma	15 Dakika

	sağlanması, güven gelişimi			
7	Ebeveynlere kendilerine ve çocuklarına yönelik şiddet ve istismar gibi durumlara maruz kaldıklarında sahip oldukları haklar ve destek sistemleri ile ilgili bilgilendirmede bulunmak	Şiddet ve istismar gibi durumlarda haklar (çocuk koruma kanunu, TCK, Ailenin korunmasına dair kanun	Psiko eğitim-bilgilendirme, PPT, rol oynama (küçük grup çalışmaları)	50 Dakika
8	Gruba enerji girmesi	Isınma oyunu	Fiziksel aktivite	10 Dakika
9	Pekiştirme	Günün özetlenmesi	Sözel bilgilendirme	10 Dakika
10	Oturumu tamamlama	Günün değerlendirilmesi	Sözel, fiziksel vs. geri bildirim teknikleri	10 Dakika
11	Sonlandırma	Bir sonraki oturumla ilgili bilgi vermek Hoşçakal	Sözel	10 Dakika